

Anna Hartikainen, Anna Orell & Tanja Yli-Pyky

KOULUTERVEYDENHOITAJAN ROOLI POIKKEUSTILANTEISSA

KOULUTERVEYDENHOITAJAN ROOLI POIKKEUSTILANTEISSA

Anna Hartikainen, Anna Orell &
Tanja Yli-Pyky
Opinnäytetyö
Syksy 2022
Hoitotyön tutkinto-ohjelma,
terveydenhoitotyön suuntautu-
misvaihtoehto
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu

Hoitotyön tutkinto-ohjelma, terveydenhoitajatyön suuntautumisvaihtoehto

Tekijät: Anna Hartikainen, Anna Orell & Tanja Yli-Pyky

Opinnäytetyön nimi: Kouluterveydenhoitajan rooli poikkeustilanteissa

Työn ohjaaja: Lehtori Johanna Jylhä-Ollila

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2022

Sivumäärä: 51 + 3 liitettä

Koronaviruspandemian myötä kouluterveydenhoitajia siirrettiin monissa kunnissa terveydenhoitajan tehtävistä esimerkiksi sairaanhoidollisiin tehtäviin sekä koronanäytteenottoon, jolloin ennaltaehkäisevien terveyspalveluiden saatavuus heikkeni. Lasten, nuorten ja perheiden tuen tarve sen sijaan on kuitenkin kasvanut koronapandemiasta ja etäopetuksesta johtuen. Tämä on luonut haasteen koko kouluterveydenhuoltojärjestelmälle, sillä opiskeluhoitopalvelut eivät ole kyenneet vastaamaan riittävästi opiskelijoiden palvelutarpeen lisääntymiseen.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli teemahaastattelun avulla kartoittaa kouluterveydenhoitajien työssä tapahtuneita muutoksia ja niiden vaikutuksia kouluterveydenhuollon tarjoamien palvelujen laatuun ja saatavuuteen. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, ja aineisto kerättiin haastatteleamalla kolmea eri kouluterveydenhoitajaa eri alueiden kouluista. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastatteluja, jotka toteutettiin yksilöhaastatteluina. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tutkimuksen tietoperusta rakentuu kouluterveydenhuollon toiminnasta normaalioloissa, koronaviruksesta ja koronapandemiasta, sekä pandemian vaikutuksista kouluterveydenhuollon järjestämiseen poikkeustilanteessa. Tutkimustehtäviä opinnäytetyössä oli kaksi: miten kouluterveydenhoitajat kuvaavat työnkuvansa muuttuneen poikkeusolojen aikana ja mitä kouluterveydenhoitajien kokemuksista voidaan oppia mahdollisia tulevia poikkeustilanteita ajatellen.

Tulosten mukaan kouluterveydenhoitajien työnkuva ja työmäärä on muuttunut pandemian myötä. Työskentely on ollut henkisesti kuormittavaa ja vaatinut kykyä sietää nopeastikin tapahtuvia muutoksia. Kouluterveydenhoitajat ovat joutuneet joustamaan paljon, ja se on näkynyt heidän omassa jaksamisessaan.

Asiasanat: koronapandemia, kouluterveydenhoito, kouluterveydenhoitaja, kokemukset, laadullinen tutkimus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences

Degree Programme in Nursing and Health Care, Option of Preventive Health Care

Authors: Anna Hartikainen, Anna Orell & Tanja Yli-Pyky

Title of thesis: The role of the school nurse in exceptional circumstances

Supervisor: Lecturer Johanna Jylhä-Ollila

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2022

Number of pages: 51 + 3 appendices

The COVID-19 pandemic has had a huge impact on Finnish society. All the political decisions and related recommendations have affected the operation of schools. This study describes Finnish school nurses' experiences working during the COVID-19 pandemic.

Due to the coronavirus pandemic, school nurses in many municipalities were transferred from the duties of health nurses to, for example, nursing duties and corona sampling, which reduced the availability of preventive health services. However, the need for support for children, youth and families has increased due to the corona pandemic and distance learning. This has created a challenge for the entire school health care system, as the student care services have not been able to adequately respond to the increase in students' need for services.

The aim of the thesis was to survey the changes in the work of school health nurses and their effects on the quality and availability of services provided by school health care by means of thematic interviews. The thesis was carried out as a qualitative study, and the material was collected by interviewing three different school nurses from schools in different regions. Theme interviews were used as the data collection method, which were carried out as individual interviews. The data was analyzed using the material-based content analysis.

The knowledge base of the research is built on the functioning of school health care under normal conditions, the corona virus and the corona pandemic, and the effects of the pandemic on the organization of school health care in emergency situations. There were two research tasks in the thesis: how school nurses describe their job description changed during exceptional circumstances and what can be learned from the experiences of school nurses considering possible future exceptional situations.

According to the results, the job description and workload of school nurses has changed due to the pandemic. Working has been mentally burdensome and has required the ability to tolerate changes that happen quickly. School nurses have had to be very flexible and it has reflected in their own ability to cope at work.

Keywords: corona pandemic, COVID-19, school health care, school health nurse, experiences, qualitative study

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	KOULUTERVEYDENHUOLTO POIKKEUSTILANTEESSA	8
	2.1 Kouluterveydenhuolto	9
	2.2 Poikkeusolot.....	10
	2.3 Koronavirus.....	11
	2.4 Pandemian vaikutukset mielenterveyteen.....	12
	2.5 Koulu- ja opiskeluhuollon palvelujen järjestäminen pandemiatilanteessa.....	13
3	TARCOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT	16
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	17
	4.1 Tutkimusmetodologia	17
	4.2 Aineistonkeruumenetelmä.....	18
	4.3 Aineiston analysointi	18
5	TUTKIMUSTULOKSET	21
	5.1 Pandemian vaikutukset kouluterveydenhoitajan työkuvaan.....	21
	5.1.1 Työnkuvan muutokset	21
	5.1.2 Työmäärän muutokset.....	22
	5.1.3 Koululaisten tarpeisiin vastaaminen	24
	5.1.4 Vanhempien odotuksiin vastaaminen.....	26
	5.1.5 Uudet työskentelytavat	28
	5.1.6 Henkinen kuormitus.....	29
	5.1.7 Poissaolot työstä	31
	5.1.8 Työntekijöiden joustaminen	33
	5.2 Kehitysehdotukset mahdollisia tulevia poikkeustilanteita varten.....	33
	5.2.1 Varautuminen	34
	5.2.2 Tiedonkulku	36
	5.2.3 Työhyvinvointi.....	37
	5.3 Johtopäätökset.....	38
6	LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS.....	40
	6.1 Luotettavuus	40
	6.2 Eettisyys.....	41
7	POHDINTA JA JATKOTUTKIMUSAIHEET	43
	7.1 Tulosten pohdinta	43
	7.2 Oman oppimisen arviointi.....	45
	7.3 Jatkotutkimusaiheet	46
	LÄHTEET.....	47
	LIITTEET	52

1 JOHDANTO

Suomessa koronapandemian tuomat muutokset hoito- ja hoivatyöhön koettelevat alaa ja etenkin alan työntekijöitä. Erityisen paljon stressiä ovat kokeneet ne terveydenhoitajat ja sairaanhoitajat, jotka ovat pandemian vuoksi joutuneet siirtymään toisiin työtehtäviin, joista heillä ei välttämättä ole ollut lainkaan kokemusta. Työskenteleminen pandemian aikana on ollut haastavaa, sillä Suomessa ei olla totuttu työskentelemään tartuntatautiin parissa tällaisessa mittakaavassa. Koronapandemia vaikuttaa ihmisten hyvinvointiin vielä pitkään.

Opinnäytetyön aiheeksi valittiin kouluterveydenhoitajien rooli poikkeustilanteissa. Tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla kouluterveydenhoitajien kokemuksia työnkuvan muutoksista koronapandemian aiheuttamien poikkeusolojen aikana. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää kouluterveydenhoitajan työssä tapahtuneita muutoksia ja niiden vaikutuksia kouluterveydenhuollon tarjoamien palvelujen laatuun ja saatavuuteen. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää esimerkiksi kehitettäessä toimintatapoja mahdollisten tulevien poikkeustilanteiden varalta. Toimivampien toimintatapojen myötä hyödynsääjia olisivat terveydenhoitajien lisäksi myös tulevaisuuden lapset ja nuoret.

Aikaisempien selvitysten ja tutkimusten mukaan lasten ja nuorten hyvinvointihaasteet, kuten mielenterveysongelmat, yksinäisyys ja opiskeluvaikeudet, ovat lisääntyneet koronapandemian aikana. THL:n seurantatutkimuksen mukaan kouluterveydenhuollon laajat terveystarkastukset ovat toteutuneet hyvin, mutta terveydenhoitajien suorittamien vuotuisten terveystarkastusten järjestämisessä on ollut puutteita (Hakulinen ym. 2022). Voitaneen siis todeta, että opiskeluhoitopalvelut eivät ole kyenneet riittävästi vastaamaan opiskelijoiden palvelutarpeen lisääntymiseen. Hoitovelkaa on kertynyt paljon muun muassa tekemättömien terveystarkastusten ja vähentyneiden sairastuvastanotojen muodossa. On paradoksaalista, että opiskeluhoitopalvelujen toimintaedellytyksiä on heikennetty tilanteessa, jossa niitä olisi pitänyt vahvistaa. Tämä on osaltaan lisännyt ruuhkia myös muissa, oppilaitosten ulkopuolisissa palveluissa. (Hietanen-Peltola ym. 2022.)

Suomen Terveydenhoitajaliiton puheenjohtaja Tiina Mäenpää kirjoittaa Turun Sanomissa 6.2.2022 koronapandemian pahentamista kouluterveydenhuollon ongelmista. Mäenpää avaa terveydenhoitajien tilannetta kertomalla, että työn rikkaudesta huolimatta työtehtävien runsaus ja oppilaiden sekä perheiden monimuotoiset ongelmat aiheuttavat nykyisin terveydenhoitajille riittämättömyyden

tunnetta ja uupumusta, jotka voivat johtaa jopa alan vaihtoon. Mäenpää huomauttaa kirjoituksessaan, että kouluterveydenhuollossa korostuu ennaltaehkäisyn ja varhaisen puuttumisen merkityksellisyys, ja kun kyse on lapsista ja nuorista ja heidän hyvinvoinnistaan, tukea ja ennaltaehkäiseviä toimia ei voida siirtää tulevaisuuteen. Lykkäämisellä on vakavat seuraukset niin yksilölle kuin yhteisöllekin, sillä sen myötä lastensuojelupalveluiden tarve kasvaa, lasten ja nuorten mielenterveysongelmat kasvavat entisestään ja erikoissairaanhoidon kustannukset jatkavat nousuaan. Puhumatkaakaan siitä, miten puuttuvasta avusta johtuvat ongelmat vaikuttavat yksilötasolla pitkälle aikuisuuteen tai jopa koko ihmisen eliniän. (Mäenpää 2022.)

Keskeisin tekijä hyvässä pandemian hoidossa on koulutettu ja sitoutunut henkilöstö. Pandemia on opettanut, ettei joustonvaraa terveydenhuollossa juurikaan ole. Tehohoidon lisääntyminen vähentää kiireettömiä hoitotoimia ja pidentää esimerkiksi leikkausjonoja. Lisäkoulutuksen tarve terveydenhuollon ammattilaisille on noussut, mutta koulutuksien järjestäminen vaatii myös resursseja. Henkilöstön rajallisuus kuormittaa merkittävästi koronan hoitoon osallistuvia, ja loppuun palamisen riski on suuri. Henkilöstön hyvinvoinnista huolehtiminen on vaikea tehtävä. (Tuominen & Mäkijärvi 2022.)

2 KOULUTERVEYDENHUOLTO POIKKEUSTILANTEESSA

Kevättalvella 2020 koko maailma oli uudessa tilanteessa, kun uuden COVID-19-viruksen aiheuttama pandemia sulki monet yhteiskunnat. Suomen kouluissa siirryttiin pikaisella aikataululla etäopetukseen ja koululaisten arki muuttui radikaalisti. Samalla saatiin median kautta tieto, että monissa kunnissa kouluterveydenhoitaja siirrettiin terveydenhoitajan tehtävistä esimerkiksi sairaanhoidollisiin tehtäviin sekä koronanäytteenottoon, jolloin ennaltaehkäisevien terveystalveluiden saatavuus heikkeni. Koronapandemian alkamisesta on tällä hetkellä lähes kolme vuotta, ja pandemian vaikutuksista terveydenhuollon eri osa-alueille saadaan jatkuvasti uutta tutkimustietoa.

Kouluterveydenhoitajan roolista pandemia-aikana on jo ehditty tekemään jonkin verran tutkimuksia maailmalla. Esimerkiksi Yhdysvaltojen Pennsylvaniassa on tutkittu kouluterveydenhoitajien roolia heidän yhteisöissään sekä pandemian aiheuttamia muutoksia heidän työssään. Kouluterveydenhoitajan työ nähdäänkin taisteluna COVID-19-pandemiaa vastaan. Terveydenhoitajat ovat ainutlaatuisessa asemassa edustaessaan muutoksia terveellisemmän yhteisön edistämiseksi. Tutkimukseen osallistuneet terveydenhoitajat ovat kuvanneet pandemian vaikuttaneen heidän kykyynsä mukautua nopeasti akuutteihin tarpeisiin, kuten tiedon tarjoamiseen koulu yhteisölleen. Kouluterveydenhoitajat ovatkin tärkeä linkki yhteisön kansanterveyden tukemisessa pandemian aikana, sillä he ovat yhdistävä tekijä terveydenhuollon ja koulu yhteisön välillä. Pennsylvanialaistutkimuksen tulosten mukaan kouluterveydenhoitajat on otettava mukaan koulujen katastrofivalmiuden suunnitteluun ja toimintaan, koska he ovat vastuussa eri ohjelmien täytäntöönpanosta infektioiden leviämisen estämiseksi kouluissa. (Hoke ym. 2021.)

Myös Australiassa on tutkittu kouluterveydenhoitajien kokemuksia ja työnkuvaa koronapandemian aikana. Tutkimuksen mukaan terveydenhoitajilla on tärkeä rooli riskien minimoinnissa ja heidät tulisi integroida koulun terveystalveluiden ohjeiden suunnitteluun ja toimenpanoon. Rooli on välttämätön viruksen leviämisen arvioimiseksi, seuraamiseksi, ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi koulu yhteisöissä. Kouluterveydenhoitajan työ myös osaltaan vähensi akuutti hoidon taakkaa ja tarvetta lisäresursseille koronapandemian aikana. (Lee ym. 2021.)

2.1 Kouluterveydenhuolto

Suomessa kouluterveydenhuolto on tarkoitettu peruskoulun oppilaille. Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa kouluterveydenhuoltoon liittyvän lainsäädännön valmistelusta ja ohjaa kouluterveydenhuollon toimintaa. Kouluterveydenhuollosta säädetään terveydenhuoltolaissa. Valtakunnallisesti yhtenäinen laatu- ja palvelutaso varmistetaan asetuksella. Kouluterveydenhuoltoon sisältyvät kouluympäristön terveellisyys ja turvallisuus, sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin edistäminen sekä seuranta, oppilaan kasvun, terveyden ja hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen vuosittain, oppilaan vanhempien ja huoltajien kasvatustyön tukeminen, oppilaan suun terveydenhuolto, oppilaan erityisen tuen tai tutkimusten tarpeen varhainen tunnistaminen ja oppilaan tukeminen, pitkäaikaisesti sairaan lapsen omahoidon tukeminen sekä jatkotutkimuksiin ja -hoitoon ohjaaminen sekä oppilaan terveydentilan toteamista varten tarpeelliset erikoistutkimukset. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020.)

Kunnat vastaavat kouluterveydenhuollon toteuttamisesta alueensa peruskoulujen oppilaille. Jokaisessa kunnassa laaditaan kouluterveydenhuollolle toimintaohjelma yhteistyössä opetus- ja sosiaalitoimen kanssa, ja nimetään kouluterveydenhuollolle vastuhenkilö. Kunnat tekevät yhteistyötä huoltajien ja muun oppilashuolto- ja opetushenkilöstön kanssa. Kouluterveydenhuollon palvelut ovat saatavilla pääsääntöisesti koulupäivän aikana koululta tai sen välittömästä läheisyydestä. Koko ikäluokan kattavat vuosittaiset terveystarkastukset muodostavat kouluterveydenhuollon toiminnan rungon. Lisäksi peruskoulun aikana järjestetään kolme laajaa terveystarkastusta, joissa selvitetään koko perheen terveyttä ja hyvinvointia. Tarkoituksena on tunnistaa tuen tarpeet varhaisessa vaiheessa ja vahvistaa vanhempien tukea. Kouluterveydenhuolto on oppilaille maksutonta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020.)

Kouluterveydenhuolto on osa oppilashuoltoa, jolla tarkoitetaan oppilaan oppimisesta sekä fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtimista, sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa yhdessä STM:n kanssa oppilashuoltoa koskevasta lainsäädännöstä. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (THL) huolehtii kouluterveydenhuollon kehittämisestä, seurannasta ja kuntien ohjauksesta. THL kokoaa vuosittaisella kouluterveyskyselyllään tietoa nuorten elinoloista, kouluoloista, terveydestä, terveystottumuksista sekä oppilas- ja opiskelijahuollosta. THL kokoaa myös seurantatietoja kouluterveydenhuollosta ja oppilashuollosta. Sosiaali- ja terveydenhuollon lupa- ja valvontavirasto (Valvira) ja aluehallintovirastot puolestaan valvovat kouluterveydenhuollon toimintaa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020.)

2.2 Poikkeusolot

Poikkeusoloilla tarkoitetaan kansakuntaa vakavasti uhkaavia kriisejä, jollaisia voivat olla esimerkiksi laajalle levinneet tartuntataudit kuten koronaviruspandemia. Poikkeusolojen aikana viranomaisten toimivaltuudet poikkeavat normaalista, ja niistä säädetään valmiuslaissa. Kansalaisten oikeuksia ja normaalia elämää voidaan rajoittaa, mikäli se on välttämätöntä kansakunnan suojelemiseksi. (Valtioneuvosto, päiväämätön lähde.)

Hallitus totesi yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomen olevan poikkeusoloissa koronavirusatilanteen vuoksi 16.3.2020. Samassa yhteydessä hallitus linjasi toimenpiteitä koronavirusatilanteen hoitamiseksi. Koulujen, oppilaitosten, yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen sekä kansalaisopistojen tilat suljettiin ja lähiopetus niissä keskeytettiin. Lähiopetus säilytettiin ainoastaan kouluissa järjestettävän esiopetuksen ja perusopetuksen 1.–3. luokkien lapsille, joiden vanhemmat työskentelevät yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittisillä aloilla. Lisäksi erityisen tuen päätöksen saaneiden oppilaiden lähiopetus järjestettiin sitä tarvitseville. Opetusta järjestettiin mahdollisimman laajasti vaihtoehtoisilla tavoilla kuten etäopiskelua, erilaisia digitaalisia oppimisympäristöjä ja -ratkaisuja sekä itsenäistä opiskelua hyödyntäen. (Valtioneuvosto 2020.)

Vuonna 2021 poikkeusolot julistettiin jälleen käytäntöön 1. maaliskuuta. Hallitus otti valmiuslain nojalla käyttöön asetuksia, joiden perusteella se muun muassa antoi kunnille oikeuden poiketa kii-reettömien hoitojen määrääjoista. Poikkeusolot päättyivät tuolla kertaa 27.4.2021, mutta koronavirusstartuntoja on edelleen niin paljon, että tilanne voi heiketä hetkenä minä hyvänsä. (Valtioneuvosto 2021.)

Poikkeusoloista, sairaanhoidon kuormittumisesta sekä laajasta koronanäytteenotosta ja -rokottamisesta johtuen ennaltaehkäisevästi tarjottavat terveydenhoitajien palvelut ovat vähentyneet kovasti ja jonot terveydenhoitopalveluihin ovat kasvaneet entisestään. Koronapandemia onkin jättänyt pitkät jäljet terveydenhuoltoon. (Hakulinen ym. 2020.)

2.3 Koronavirus

Koronavirus lähti leviämään Kiinasta joulukuussa 2019. Todettiin, että kyseessä on uusi koronavirus, joka on samantyylinen lepakoista ja pangoliineistä peräisin olevien SARS-tyyppisten koronavirusien kanssa, mikä viittaa eläimistä ihmisiin tarttuvaan alkuperään. Virus sai nimen SARS-CoV-2. (Asselah ym. 2021.) SARS-CoV-2-tartunnan saaneilla potilailla on yleensä vaikea viruskeuhko-kuume. SARS-CoV:n tapaan virus pääsee hengitysteiden soluihin angiotensiiniä konvertoivan entsyymin reseptorin 2 kautta. Rakenneproteiineilla on olennainen rooli eri isäntäsoluista vapautuvien viruspartikkelien silmukoitumisessa. (Mohamadian ym. 2020.)

Infektioon liittyy noin 1–3 %:n kuolleisuus, mikä liittyy yleisesti akuutin hengitysvaikeusoireyhtymän (ARDS) kehittymiseen, joka johtuu todennäköisesti hallitsemattomasta immuuniaktivaatiosta, niin kutsutusta "sytokiini-myrskystä". Kuolleisuuden riskitekijöitä ovat mm. korkea ikä, liikalihavuus, diabetes ja verenpainetauti. (Asselah ym. 2021.)

Maailman terveysjärjestön mukaan koronavirus on pandemia, eli tauti, joka on levinnyt kaikkialle maailmaan. Koronavirukseen ei ole olemassa mitään tiettyä lääkettä, vaan toistaiseksi on keskitytty oireenmukaiseen hoitoon. Koronavirus tarttuu pisaratartuntana, kun sairastunut ihminen aivastaa tai yskii, ja se voi tarttua myös kosketuksen kautta. Virus saattaa tarttua myös pinnoilta, esimerkiksi ovenkahvoista, mutta se ei kuitenkaan säily pinnoilla kauaa. Koronaviruksen oireita voivat olla mm. kuume, yskä, hengenahdistus, lihaskivut, väsymys, nuha, pahoinvointi ja ripuli. Puhtaudesta huolehtiminen on paras tapa ehkäistä koronaviruksen leviämistä. (THL 2020.)

Joulukuussa 2020 Suomessa annettiin ensimmäinen koronarokote. Tällä hetkellä rokotetta annetaan Suomessa kaikille 5-vuotta täyttäneille ja sitä vanhemmille. Loppuvuodesta 2022 ollaan tilanteessa, jossa osalle väestöstä annetaan jo viidettä rokoteannosta. Koronarokote suojaa SARS-CoV2-viruksen aiheuttamaa koronavirustautia vastaan. Koronarokotus ei poista kokonaan tartunnan saamisen ja tartuttamisen riskiä, mutta se pienentää merkittävästi viruksen erittymistä ja sen leviämistä ihmisestä toiseen. Koronarokote voi edistää epäsuoran suojan syntymistä. (THL 2022; THL 2022b.)

2.4 Pandemian vaikutukset mielenterveyteen

Koronaviruspandemian vaikutuksista mielenterveyteen on oltu huolissaan koko pandemian ajan. Terveystieteiden ammattilaisten työssään kokema kuormitus, lasten ja nuorten koulujen siirtyminen etäopetukseen ja kaikkien kansalaisten eristäytyminen sosiaalisista suhteista voi aiheuttaa monenlaisia pitkäaikaisvaikutuksia, ja näitä aiheita tutkitaan paljon niin kansainvälisesti kuin Suomessakin.

Terveystieteiden työntekijöiden hyvinvointia on tutkittu esimerkiksi kirjallisuuskatsauksessa vuonna 2020. Tutkimuksessa havaittiin, että etulinjassa työskentelevät työntekijät kokivat pandemian seurauksena lisääntyvässä määrin stressiä, ahdistusta ja masennusoireita. Koronapotilaiden hoitotyö aiheutti ahdistusta muun muassa siitä, tartuttaako terveydenhuollon ammattilainen läheisensä. Kunnollisten suojavarusteiden käyttö vähensi pelkoa perheenjäsenten saamista tartunnoista. Naisilla ja korkean riskin paikoissa työskennelleillä havaittiin enemmän negatiivisia vaikutuksia psyykkiseen hyvinvointiin. Muillakin kuin etulinjan työntekijöillä havaittiin lisääntyntä ahdistusta, unenlaadun heikkenemistä ja eristäytymistä. Toisaalta joillakin etulinjan työntekijöillä havaittiin myös positiivisia vaikutuksia mielenterveyteen, joita voidaan selittää esimerkiksi koetulla työn mielekkyyden ja merkityksellisyyden lisääntymisellä. (Sheffler, Petrey & Huecker 2020.)

Tutkimuksissa pandemian vaikutuksista lasten ja nuorten mielenterveyteen on havaittavissa mielenterveysongelmien kasvun olevan globaali ongelma. Esimerkiksi yhdysvaltalais tutkimuksessa on tarkasteltu koulusulkujen yhteyttä lasten ja nuorten mielenterveysongelmiin. Tutkimuksen mukaan etäkoulu vaikutti negatiivisesti 4–17-vuotiaiden lasten ja nuorten mielenterveyteen, ja niillä oppilailta, jotka olivat olleet koko ajan etäopetuksessa, oli enemmän mielenterveysongelmia kuin lähiopetuksessa tai hybridimallin mukaan opiskelleilla koululaisilla. Täyteen etäopetukseen siirtyminen oli yleisempää matalan tulotason perheiden lapsilla kuin paremmin toimeentulevissa perheissä. (Hawrilenko ym. 2021.)

Islantilais tutkimuksessa pandemian todettiin vaikuttaneen 13–18-vuotiaiden nuorten mielenterveyteen siten, että loppuvuonna 2020 masennusoireilu oli yleisempää, ja henkinen hyvinvointi koettiin huonommaksi kuin edellisessä tutkimuksessa vuonna 2018. Erityisesti tyttöjen osalta tutkimuksen tulokset olivat huolestuttavia ja mielenterveysongelmat olivat lisääntyneet enemmän kuin pojilla.

(Thorisdottir ym. 2021.) Tulokset ovat samansuuntaisia kuin suomalaisessa vuoden 2021 kouluterveyskyselyssä, jonka mukaan nuorten ahdistus- ja masennusoireet ovat lisääntyneet varsinkin työllä verrattuna edelliseen kyselyyn vuodelta 2019 (Helakorpi & Kivimäki 2021).

2.5 Koulu- ja opiskeluhoollon palvelujen järjestäminen pandemiatilanteessa

Koronapandemian aikana useiden lasten arjen turvalliset rutiinit ovat muuttuneet. Koulumaailmassa huolta on herättänyt oppimisen vaikeuksien ja oppimisvälineiden puutteen aiheuttama epätasa-arvo, joka on korostunut etäopetuksen aikana. Koronapandemia on aiheuttanut muun muassa epävarmuutta ja huolta perheiden elämiin, mikä on saattanut johtaa perheiden pulmien kärjistyseen kaikkien ollessa jatkuvasti kotona. Tämä puolestaan on saattanut nostaa esiin ja lisätä esimerkiksi päihteiden käyttöä ja perheväkivaltaa. Yhtä lailla lasten sosiaalisten suhteiden muuttumisella on ollut vaikutusta arkeen yksinäisyyden lisääntyessä. Koronapandemian aikana peruspalvelujen henkilöstöä on kohdennettu akuuttitoimintaan, jolloin lasten, nuorten ja perheiden on ollut haastavampi saada tietoa tarjolla olevista tukipalveluista tai hyödyntää niitä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020b.)

Lasten oikeuksien ja etujen toteutuminen tulee turvata mahdollisimman täysimääräisesti myös poikkeusoloissa, kuten koronapandemian aikana. Lasten tarvitsema hoito ja huolenpito tulee turvata, ja heitä tulee suojata väkivallalta ja kaltoinkohtelulta. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3. artiklan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020b.)

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen ohjeistuksen mukaan koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitajan, lääkärin, kuraattorin ja psykologin täydet työpanokset tarvitaan oppilaiden tai opiskelijoiden, vanhempien ja opettajien tueksi korona-aikana. Koronapandemia ja etäopetus ovat lisänneet monien lasten, nuorten ja perheiden tuen tarvetta. Opiskeluhoollossa on mahdollista tunnistaa tuen tarve varhain sekä tarjota tukea ja apua oikea-aikaisesti, jotta voidaan ehkäistä erityispalveluiden tarvetta. (THL 2020b.)

Pandemian aikana kouluterveydenhuollon terveystarkastuksia ja lisäkäyntejä on pyritty toteuttamaan normaalisti ja oppimistutkimuksia on tehty oppilaiden tarpeiden mukaisesti. Palveluista ja eri

yhteydenottotavoista on tiedotettu aktiivisesti, ja oppilaita, opiskelijoita ja vanhempia rohkaistu ha-
keutumaan palveluihin. Palveluja ja tukea on tarjottu järjestämällä esimerkiksi avoimia, ilman ajan-
varausta toimivia vastaanottoja. Tuen tarpeiden tunnistamiseksi ja arvioimiseksi on tehty yhteis-
työtä oppilaiden, opiskelijoiden, vanhempien ja opetushenkilöstön kanssa. (THL 2020b.)

Opiskeluhoitopalveluiden helppo saatavuus sekä tuen ja seurannan jatkuminen on varmistettava
myös silloin, kun tartuntatautiviranomainen joutuu epidemian vuoksi sulkemaan koulun tai oppilai-
toksen kokonaan tai osittain, ja siirrytään poikkeuksellisiin opetusjärjestelyihin. Oppilailla ja toisen
asteen opiskelijoilla on oikeus opiskeluhoitoon palveluihin myös etäopetuksessa ollessaan. (THL
2020b.) Suunnitelmista huolimatta terveydenhoitajien poissaolot ovat kuitenkin näkyneet kouluissa:
suunnitellut rokotukset ovat saattaneet viivästyä ja osa terveystarkastuksista siirtyä, kun kouluissa
ei välttämättä ole ollut terveydenhoitajaa paikalla sovittuina päivinä (Yleisradio Oy 2020).

Keväällä 2020 siirryttäessä yleisesti etäkouluun kouluterveydenhoitajista siirrettiin jopa 56 % koko-
naan tai osittain muihin tehtäviin esimerkiksi vuodeosastoille, vanhuspalveluihin tai muihin koro-
naan liittymättömiin työtehtäviin. Kun toukokuun lopulla 2020 kouluissa palattiin lähiopetukseen,
siirrettiin myös suurin osa terveydenhoitajista takaisin työskentelemään kouluille. Kuitenkin syksyllä
2020 16 % kouluterveydenhoitajista oli edelleen muissa tehtävissä. Kevään tehtäväkuvasta poike-
ten syksyllä heidän sijoituspaikkansa oli yleisimmin koronaan liittyvät tehtävät esimerkiksi tartun-
nanjäljityksessä tai koronaneuvonnassa. (Hietanen-Peltola ym. 2020, 9–10.) Työsiirrot jatkuivat
edelleen keväällä 2021, jolloin 20 % kouluterveydenhoitajista oli joko kokonaan tai osittain siirret-
tynä muihin tehtäviin. Tyypillisesti siirtojen ajallinen kesto oli muutamasta päivästä noin viikkoon tai
kahteen, mutta 3 % vastaajista ilmoitti olleensa koko alkuvuoden toisissa työtehtävissä. Keväällä
2021 tehtäväsiirrossa olleista terveydenhoitajista 91 % teki koronaan liittyvää työtä esimerkiksi ko-
ronarokotuksissa, -jäljityksessä sekä -neuvonnassa. (Hakulinen ym. 2021, 20–21.)

Keväällä 2020 osa kouluterveydenhuollon määräaikaisista terveystarkastuksista jäi tekemättä.
Noin neljännes koululääkäreistä ja -terveydenhoitajista ilmoitti sekä laajoista että muista määräai-
kaistarkastuksista jääneen tekemättä jopa 60 %. Myös raskauden ehkäisyyn liittyviin työtehtäviin
on käytetty aikaa vähemmän kuin ennen pandemiaa. Sen sijaan kouluterveydenhuollon toimintaa
on kohdennettu erityisesti tarpeen mukaisesti käynteihin. Lisääntynyt tuen tarve on näkynyt etenkin
huoltajien yhteydenottojen määrän kasvuna. (Hastrup ym. 2020, 112.)

Koronapandemian seurauksena kouluterveydenhuollossa on jouduttu käyttämään paljon työaikaa koulun koronajärjestelyihin sekä oppilaiden, huoltajien ja opettajien neuvontaan korona-asioissa. Kouluterveydenhuollon toimijat kokevat myös, että työssä ei aina ole ollut mahdollisuutta vastata tuen tarpeeseen. Työn suunnittelu ja pitkäjänteisen hoitosuhteen luominen on ollut vaikeaa nopeiden tehtäväsiirtojen vuoksi, mikä on kuormittanut henkilöstöä. (Hastrup ym. 2020, 112.)

3 TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla kouluterveydenhoitajien kokemuksia työnkuvan muutoksista koronaviruspandemian aiheuttamien poikkeusolojen aikana. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää kouluterveydenhoitajan työssä tapahtuneiden muutosten vaikutuksia kouluterveydenhuollon tarjoamien palvelujen laatuun ja saatavuuteen. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää kehitettäessä toimintatapoja mahdollisten tulevien poikkeustilanteiden varalta.

Tutkimustehtävät ovat:

1. Miten kouluterveydenhoitajat kuvaavat työnkuvansa muuttuneen poikkeusolojen aikana?
2. Mitä kouluterveydenhoitajien kokemuksista voidaan oppia mahdollisia tulevia poikkeustilanteita ajatellen?

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimus toteutettiin haastattelemalla Oulun kaupungin peruskouluissa työskenteleviä kouluterveydenhoitajia. Haastateltaviksi saatiin kolme eri kouluissa työskentelevää terveydenhoitajaa. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluna. Haastatteluissa selvitettiin kouluterveydenhoitajien näkökulmaa kouluterveydenhuollon toiminnasta pandemia-aikana. Neljä etukäteen valittua teemaa haastatteluissa olivat: kouluterveydenhoitajan työnkuvan muutokset, vaikutukset kouluterveydenhoitajan työmäärään, lasten ja nuorten muuttuneet tarpeet sekä ehdotukset toiminnan kehittämiseen mahdollisten tulevien poikkeustilanteiden varalta.

4.1 Tutkimusmetodologia

Tutkimuksellisenä lähestymistapana ja tutkimusmetodina on kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen metodologia. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää aihe, asia tai ongelma syvästi yksilön näkökulmasta. Laadullinen tutkimus määritellään millaiseksi tahansa tiedonkeruuksi, jonka tarkoitus on kuvailla, mutta ei ennustaa, kuten määrällisessä tutkimuksessa. Laadullinen tutkimus on luonteeltaan syvälistä, joten se auttaa ymmärtämään aiheen tai ongelman yksityiskohtia. Laadullisen tutkimuksen haastatteluissa kerätään syvälistä sisältöä henkilökohtaisessa haastattelutilanteessa, ja kerättyä tietoa voidaan sitten hyödyntää ymmärtämään aihe tai ongelma paremmin. (SurveyMonkey 2020.)

Laadullinen tutkimus on aina ihmisten maailman ilmiöiden tutkimusta sosiaalisessa ympäristössä. Tutkimus painottuu usein tulevaisuuteen ja sen avulla parannetaan, kehitetään tai uudistetaan tutkittavaa kohdetta. Laadullisen tutkimuksen tavoite on lisätä ymmärrystä, mahdollistaa erilaisia tulkintoja, antaa asioille merkityksiä sekä tuottaa asioista mallinnuksia. Määrällisessä tutkimuksessa pyritään niin sanotusti kasvottomuuteen, mutta laadullinen tutkimus on persoonallista. (Pitkäranta 2014.)

On mahdotonta määritellä laadullista tutkimusta vain yhdellä tapaa, koska on olemassa paljon erilaisia lähestymis- ja analyysitapoja. Laadullisessa tutkimuksessa on yleensä joitain ominaispiirteitä, joita voidaan listata, mutta niitä ei pidä ottaa velvoitteena tai ajatella, että tutkimuksessa on aina oltava nuo piirteet. (Juhila, päiväämätön lähde.)

Laadullinen tutkimus sopii metodiksi tutkimukseen, jossa kuvaillaan kouluterveydenhoitajien subjektiivisia kokemuksia koronapandemian vaikutuksista työnkuvaan sekä tarjottujen palveluiden laadua ja saatavuutta. Aiheesta löytyy tilastotietoa, mutta terveydenhoitajien kokemukset ja näkemykset tarjoavat arvokasta tietoa käytännön työelämästä.

4.2 Aineistonkeruumenetelmä

Tutkimus toteutettiin teemahaastatteluna, joka menetelmänä sopii hyvin tilanteeseen, jossa halutaan tutkia haastateltavien subjektiivisia kokemuksia. Teemahaastattelu on avointa haastattelua strukturoidumpi haastattelun muoto, sillä haastattelun aihepiirit ovat tarkasti tiedossa. Teemahaastattelulle on kuitenkin tyypillistä, että kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 203.)

Haastattelut toteutettiin kesä-elokuussa 2022. Tavoitteena oli saada haastateltavaksi 3–5 kouluterveydenhoitajaa. Haastateltavia etsittiin lähettämällä sähköpostiviesti Oulun kaupungin kouluterveydenhoitajille keväällä 2022 sekä uudelleen loppukesästä 2022. Haastateltaviksi saatiin lopulta kolme Oulun kaupungin peruskouluissa työskentelevää kouluterveydenhoitajaa.

Osa haastatteluista toteutettiin kasvokkain haastateltavan työpaikalla, osa etäyhteyksien avulla. Haastattelutilanteet nauhoitettiin, jotta kaikkea oleellista ei tarvinnut saada haastattelutilanteessa kirjoitettua muistiin.

Teemahaastatteluun valittiin neljä pääteemaa, joiden mukaan laadittiin haastattelurunko. Haastattelun teemat pyrittiin valitsemaan siten, että saatiin mahdollisimman kattava kuva kouluterveydenhuollon toiminnasta ja terveydenhoitajien kokemuksista pandemia-aikana. Haastattelut toteutettiin avoimilla kysymyksillä, ja tarvittaessa käytettiin tarkentavia kysymyksiä täydentämään saatua tietoa.

4.3 Aineiston analysointi

Haastatteluaineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, joka on laadullisen tutkimuksen perusprosessi. Sisällönanalyysi tarkoittaa kerätyn tutkimusaineiston tiivistämistä siten, että tutkittavia ilmiöitä voidaan kuvailla lyhyesti ja yleistävästi ja saada niiden väliset suhteet esille selkeästi. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2001, 21–23.)

Kun tutkimusta tehdään aineistolähtöisesti, pääpaino on aineistossa. Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi analyysiyksiköt eivät ole ennalta määrättyjä ja teoria rakennetaan aineisto lähtökohtana. Voidaan siis puhua induktiivisuudesta, joka tarkoittaa etenemistä yksittäisistä havainnoista yleisempiin väitteisiin. Induktiivisen lähestymistavan lähtökohtana ei siis ole teorian tai hypoteesien testaaminen, eikä tutkija määrää sitä, mikä on tärkeää. Tutkijalta vaaditaan näin ollen itsekuria aineistossa pysyttelemisessä, ennakkokäsitysten ja teorioiden poissulkemisessa ja systemaattisuudessa. Tutkijan on tarkoitus reflektoida tekojaan, arvioida tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä siten, että lukijalle saadaan tietoa tutkimuksen taustoista ja tutkimusprosessin aikana tehdyistä valinnoista. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä haastattelut puretaan ensin osiin litteroimalla, minkä jälkeen litteroidusta aineistosta alkuperäiset ilmaisut pelkistetään eli redusoidaan ja luokitellaan tutkimuskysymysten mukaisten teemojen mukaisesti. Aineiston pelkistäminen tarkoittaa sitä, että aineistolle esitetään tutkimustehtävän mukaisia kysymyksiä. Vastaukset näihin kysymyksiin löytyvät aineistosta pelkistettyinä ilmauksina. Saman sisältöiset vastaukset kerätään yhteen ryhmittelyssä eli klusteroinnissa, jolloin muodostuu useita alakategorioita. Alakategorioille annetaan niiden sisältöä kuvaavat nimet. Sisällönanalyysin seuraava vaihe on abstrahointi eli saman sisältöisten kategorioiden yhdistäminen, jolloin saadaan yhteisiä yläkategorioita. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2001, 24–29.)

Haastattelujen jälkeen nauhoitetut haastattelut litteroitiin eli kirjoitettiin auki sana sanalta muuttamatta haastateltujen puhetta millään tavalla. Litteroitua haastatteluaineistoa kertyi yhteensä 26 sivua fonttikoolla 11 ja rivivälillä 1. Haastattelujen sisältöön perehdyttiin lukemalla haastattelut läpi useaan kertaan. Aineiston pelkistäminen toteutettiin etsimällä aineistosta tutkimustehtäviin vastavia ilmauksia, jotka alleviivattiin. Alleviivatut ilmaukset listattiin, minkä jälkeen ne pelkistettiin eli kirjoitettiin yksinkertaisempaan muotoon. Pelkistetyt ilmaisut ryhmiteltiin ensin alaluokkiin, joita siten sisältönsä perusteella yhdisteltiin edelleen pääluokkiin. Esimerkki aineiston luokittelusta on kuvattu taulukkoon 1.

TAULUKKO 1. Esimerkki aineiston analyysistä alkuperäisistä ilmauksista pääluokkiin.

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Pääluokka
Ja muualla tarkoittaa sitä, että sä et ole eläessään vaikka tehnyt sitä työtä ja sä menetkin sinne sairaanhoitajan nimikkeellä tekemään, on se sitten kaupunginsairaalaan tai neuvolaan tai, tai kotihoitoon tai hyvinvointikeskukseen.	Terveystenhoitajia on siirretty uusiin työympäristöihin tekemään uudenlaista työnkuvaa.	Sijotukset uusiin työympäristöihin	Työnkuvan muutokset
Ihan tällaisia niinku koronaan liittyviä kysymyksiä on tullut niinku hyvin paljon tuolla meidän Wilma-viestintäpalveluissa ja tietenkin soittojakini.	Koronaan liittyviä kysymyksiä on tullut hyvin paljon Wilman kautta sekä puhelimitse.	Koronaan liittyvä ohjeistus	Työmäärän muutokset
Sähköpostiviestitilva on ihan loputon. Koko ajan tulee uutta ohjeistusta, koronapuhelimeen tai ohjeistuksia eri asioihin.	Uusia ohjeistuksia tulee sähköpostitse jatkuvasti.	Uudet koronaohjeistukset	Tiedonkulku
Joo on huomattavasti (oppilaiden akuutti avun tarve lisääntynyt). Palvelut ollut niin ruuhkautuneita, että ihan selkeä piikki.	Oppilaiden akuutti avun tarve on huomattavasti lisääntynyt ja palvelut ruuhkautuneet.	Akuutin tarpeen lisääntyminen	Koululaisten tarpeisiin vastaaminen
Tietynlainen stressi ja ehkä jopa pelkokin siitä, mitä tulee seuraavana tapahtumaan, niin on sitten vienyt sitä mielekkyyttä siitä ihan perus työstä, vaikka olisikin tullut tähän omalle työpisteelle ja tehnyt sitä perustyötä.	Työn mielekkyyttä on vienyt stressi ja pelko siitä, mitä tulee tapahtumaan seuraavaksi.	Työn mielekkyyden väheneminen	Henkinen kuormitus

Tutkimusaineistosta muodostettiin yhteensä 11 pääluokkaa vastauksina tutkimustehtäviin. Nämä pääluokat ovat työnkuvan muutokset, työmäärän muutokset, koululaisten tarpeisiin vastaaminen, uudet työskentelytavat, tiedonkulku, henkinen kuormitus, poissaolot työstä, vanhempien odotuksiin vastaaminen, työntekijöiden joustaminen, varautuminen sekä työhyvinvointi. Muodostetut pääluokat alaluokkineen on esitetty liitteessä 3.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tämä luku vastaa tutkimustehtäviin:

1. Miten kouluterveydenhoitajat kuvaavat työnkuvansa muuttuneen poikkeusolojen aikana?
2. Mitä kouluterveydenhoitajien kokemuksista voidaan oppia mahdollisia tulevia poikkeustilanteita ajatellen?

5.1 Pandemian vaikutukset kouluterveydenhoitajan työnkuvaan

Kouluterveydenhoitajan työ on muuttunut koronapandemian aikana suuresti. Pandemian aikana työhön on tullut muutoksia sekä itse työnkuvaan että työmäärään. Terveystenhoitajien työnkuvaan vaikuttavat myös lasten ja nuorten sekä perheiden avuntarpeen lisääntyminen ja muuttuminen. Terveystenhoitajat ovat joutuneet joustamaan ja kehittämään uusia tapoja toimia. Työnkuvan muutoksilla on ollut osansa henkisen kuormittuneisuuden lisääntymisessä.

5.1.1 Työnkuvan muutokset

”Meille on sitä toivotettu, että se korona- tai tämä tartuntatautilain mukainen työ se on se ensisijainen. Me ollaan liikuteltavia osia, me ollaan osa hyvinvointikeskusta, ja meitä voidaan tarvittaessa liikutella.”

”Pitänyt turvata nuo kotisairaanhoidot ja kotihoidot ja sitten justiinsa niinku kaupunginsairaalan toiminta, nämä, jotka pyörii 24/7, niin se on ollut sitten ennaltaehkäisevästä työstä pois.”

”Me oltiin kaikki koronatöissä, oltiin rokottamassa ja koronapuhelimessa ja sitten oli näitä palvelukeskusten vanhustenpaikkoja ja kehitysvammaisten paikkoja.”

Haastatteluissa nousi esiin pandemia-aikana korostetun tartuntatautilain mukaisen työn ensisijaisuutta. Kaupungin ympäri vuorokauden pyörivien hoitoyksiköiden toiminnan turvaamiseksi ennaltaehkäisevästä työstä on siirretty työntekijöitä toisiin tehtäviin. Kouluterveydenhoitajat ovat työskennelleet pandemia-aikana muun muassa joukkorokotuksissa ja koronapuhelimessa. Monet terveydenhoitajista ovat olleet valmiudessa työskentelemään sairaanhoitajana esimerkiksi kaupunginsairaalassa tai kotihoidossa, mikäli pandemiatilanne menee hankalammaksi. Suunnitelmia ei

kuitenkaan ole tarvinnut ottaa käytäntöön niin laajasti, että kaikkia valmiudessa olleita terveydenhoitajia olisi tarvinnut siirtää toisiin työtehtäviin.

“Mutta toisaalta sitten kyllähän meillä työnkuvan muutos on se, mikä ei ole normaalisti, niin oli nämä, että meille ilmoitettiin kahden viikon varoajalla se, että koronarokotukset nuorille tekee kouluterveydenhoitaja, ja se ei ole meidän työtä. Ja se oli kaaosta.”

Paljon resursseja vaatinut työnkuvan muutos oli nuorten koronarokotusten järjestäminen kouluilla. Rokotukset järjestettiin lyhyellä varoitusajalla, ja tilannetta kuvattiin kaoottiseksi. Myös muut työt kärsivät joukkorokotustapahtuman järjestämisestä.

“No on ihan joo varmastikin omat työt kärsineet. Mietii vaikka, esimerkkinä on tämä, järjestää yhtäkkiä massarokotustapahtuman, niin ei tapahdu hetkessä.”

Pääsääntöisesti kouluterveydenhoitajat ovat kuitenkin saaneet tehdä omaa varsinaista työtänsä. Oman työn ohella tehdyt muut työt ovat kuitenkin pakottaneet karsimaan ennaltaehkäisevästä työstä, jolloin muun muassa määräaikaista terveystarkastuksia on jäänyt tekemättä. Haastatte- luissa tuotiin ilmi myös mielenterveyspuolen tapaamisten lisääntyminen, mikä on osaltaan vaikut- tanut siihen, että terveystarkastuksille ei ole ollut riittävästi aikaa.

“Niin kyllähän me pääsääntöisesti ollaan saatu tehdä sitä meidän omaa työtä.”

“Lisäkuormitus on ollut nimenomaan tätä mielenterveyden, tuota niin mielenterveyspuolen tapaamisia ja semmoisia, että sitten on joutunut jättämään tekemättä näitä meidän perus- työhön kuuluvia laajoja ja määräaikaista terveystarkastuksia.”

5.1.2 Työmäärän muutokset

“Normaalin työn lisäksi on sitten vielä kaikki se niinku koronaan liittyvä.”

“Siis vielä tänäkin päivänä päivittäin tulee jotakin koronaan liittyvää, eli kaikki ne, ku saataisiin Wilmasta pois tai sähköpostista pois.”

Normaalin ennaltaehkäisevän työn lisäksi koronaan liittyvä työ on lisännyt kouluterveydenhoitajien työmäärää. Lähes kaksi ja puoli vuotta pandemian alkamisen jälkeen haastatellut kertoivat saa-

vansa edelleen päivittäin koronaan liittyviä viestejä Wilman tai sähköpostin kautta. Koronaan liittyvät työtehtävät ovat pakottaneet karsimaan ennaltaehkäisevästä työstä, mutta kokonaistyömäärä on pysynyt vähintäänkin samalla tasolla.

“Omasta niin sanotusta tästä perus ennaltaehkäisevästä työstä on joutunut karsimaan, mutta se ei tarkoita sitä, että työmäärä ois ollenkaan vähentynyt.”

Haastatellut kouluterveydenhoitajat kertovat tehneensä muiden terveydenhoitajien töitä näiden ollessa koronatöissä tai muuten pois koululta. Muiden terveydenhoitajien puolesta on tehty etenkin varattujen vastaanottoaikojen perumista sekä kiireellisiä töitä.

“Joo kyllä olen joutunut tekemään muidenkin terveydenhoitajien töitä. Kuuluu kouluterveydenhoitajan rooliinkin vähän, että meillä on, että jos joku terkkari on pois, niin kukaan muukaanhan niitä ei peru niitä aikoja kuin muut terkkarit.”

“Se on sitten omassa työnkuvassa näkynyt, että me ollaan hojettu näitten, jotka on mennyt sitten meiltä, vaikka kouluterkkareita, niin ollaan hoidettu heidän töitä sitten osittain jotakin kiireellisiä, kun he on vaikka ollut kotihoidossa.”

Koululaisten koronarokotukset on järjestetty koululla, joihin on usein tarvittu avuksi toistenkin koulujen terveydenhoitajia. Koronarokotusten vuoksi tarkastuksia on jouduttu siirtämään ja työt ovat kasaantuneet.

“Täälläkin vaikka on kaksi terveydenhoitajaa, ei se riitä, ei se riitä rokottamaan sitä määrää. Niin sitten se tarkoitti, että muilta kouluilta aina sitten kävimme toisilla kouluilla rokottamassa.”

“Työt on kasaantunut.”

Tarkastusten siirtymisten ja perumisten vuoksi haastateltavat kertovat pitäneensä kirjaa tekemättömistä tarkastuksista. Tekemättömät tarkastukset siirtyvät eteenpäin jopa seuraavalle lukuvuodelle. Terveydenhoitajien poissaolot ovat vaikuttaneet myös lääkärintarkastusten toteutumiseen, sillä usein lääkärintarkastukset hoidetaan yhteisvastaanotollisesti koululääkäriin ja –terveydenhoitajan kesken. Terveydenhoitajien poissaolojen vuoksi myös lääkärintarkastukset ovat viivästyneet.

“Oppilasmääriä niinku laskettu sitten, että paljonko jää aina lukuvuodesta tai paljonko on jäänyt lukuvuodessa tekemättä, jotka siirtyy sitten taas ensi vuodelle.”

Haastatellut kertovat tehneensä yleensä koulun aloittavien ekaluokkalaisten terveystarkastukset kesällä ennen koulun alkua. Näitä niin sanottuja kouluuntulotarkastuksia ei voinut kesällä 2021 tehdä sen vuoksi, että kouluterveydenhoitajat olivat koronatyössä. Ekaluokkalaisten tarkastukset ovatkin kuormittaneet lukuvuotta 2021–2022 kovasti, ja lukuvuosi on koettu erityisen raskaaksi.

“Oltiin saatu 2018 kesästä saakka olla kouluilla tekemässä tulevien ekaluokkalaisten terveystarkastuksia, ja se on koettu tosi hyväksi että ne kouluuntulotarkastukset on sitten sieltä syksyiltä pois ja se auttaa siihen seuraavan lukuvuoden kokonaiskuormaan, niin kyllä sen huomasi nyt sitten, että miksi tämä mennyt lukuvuosi on koettu niin raskaaksi.”

Lisääntyneet mielenterveyskäynnit ovat osaltaan pakottaneet kouluterveydenhoitajia vähentämään terveystarkastuksiin käytettyä työaika. Koronaan liittyviä kysymyksiä on tullut paljon niin oppilailta kuin vanhemmilta. Näihin vastaaminen on vienyt myös osansa kouluterveydenhoitajien työajasta.

“Ihan tällaisia niinku koronaan liittyviä kysymyksiä on tullut niinku hyvin paljon tuolla meidän Wilma-viestintäpalveluissa ja tietenkin soittojakini.”

“Työmäärä on lisääntynyt, mutta se meidän perustyön tekemiseen käytetty, kulutettava aika nii sitä sieltä ollaan niinku jouduttu ottamaan pois ihan tämän asian takia (mielenterveyskäyntien).”

Välillä on ollut turhaa ravaamista terveydenhoitajan vastaanotolla. Opettajien on ollut vaikea tottua, ettei hengitystieinfektio-oireisen koululaisen oireiden toteamiseen tarvita välttämättä terveydenhoitajaa, vaan kuka tahansa voi ohjata oppilaan oireisena kotiin. Tällaiset käynnit vievät haastateltujen terveydenhoitajien mukaan turhaan muutenkin rajallisia resursseja.

“Paljon siinä on haasteita ollut myös opettajilla tottua siihen, että vaikka terveydenhoitaja on koulussa, niin ei tarvitse terveydenhoitajaa toteamaan, että on kurkku kipeä tai nokka vuotaa, että sen voi kuka vaan koulun aikuinen todeta, että mene kotiin ja tee koronatesti.”

5.1.3 Koululaisten tarpeisiin vastaaminen

“Niin minulla muun muassa kävi eilen kahdeksaluokkalainen, joka on edellisen kerran käynyt nelosluokalla tarkastuksessa, eli hänestä ei ole mitään tietoa neljännen luokan jälkeen.”

“Ainahan myöskään kotoa ei oteta yhteyttä, jos on huolta, että, että sitten tuota sieltä voi tulla semmoisia pommeja niin sanotusti.”

Pandemia-aikana koululaisten terveystarkastuksia on jäänyt tekemättä, ja pahimmillaan joidenkin luokka-asteiden tarkastukset ovat voineet jäädä rästiin useampana vuonna peräkkäin. Useimpien koululaisten vanhemmat ottavat terveydenhoitajaan yhteyttä, mikäli heillä on huolta lapsesta, mutta aina kotoa ei kuitenkaan kuulu mitään. Niinpä terveystarkastuksissa saattaa tulla vastaan lähestulkoon mitä vain, jos koululaisen kasvua ja kehitystä ei ole vuosikausiin seurattu.

“Kiireettömissä asioissa on vastaanotolle päässyt tavanomaista hitaammin, kiireelliset asiat on mennyt edelle.”

Kouluterveydenhoitajat kokevat, että oppilaat ovat päässeet vastaanotolle aina halutessaan. Kiireettömissä asioissa vastaanottoaika on järjestynyt tavanomaista hitaammin, sillä kiireelliset asiat ovat menneet edelle. Koululaiset ovat muutenkin lähestyneet terveydenhoitajaa erilaisissa mieltä askarruttavissa kysymyksissä. Huolta on ollut muun muassa pandemiatilanteen kehittymisestä sekä omasta ja läheisten terveydestä ja turvallisuudesta.

“Me ollaan tietenkä niinku ehkä semmoinen helpohko taho lähestyä, niin ihan semmoista heidän henkilökohtaista huolta, että miten meidän koko maailman käy, miten minun käy, miten omien isovanhempien, jos on perussairauksia. Ihan siis on ollut tämmöistä niinku sairastumisen pelkoa ja media seuraa kaikkialle. Mutta tuota on semmoisia kysymyksiä tullut kyllä paljon.”

Haastatelluista kouluterveydenhoitajista osa kokee oppilaiden tuen tarpeen pysyneen ennallaan, osa taas on huomannut akuutin avuntarpeen lisääntyneen koronan myötä. Etenkin mielenterveyspuolella tarve on kasvanut suuresti. Korona-ajan epäillään lisänneen nuorten yksinäisyyttä ja syrjäytymisriskiä. Myös nuorten päihteidenkäyttö nousi haastatteluissa esille, ja päihteidenkäytön lisääntymistä on havaittu ainakin tiettyjen alueiden kouluissa. Lukioikäisten nuorten akuutti itsetuhoisuus on terveydenhoitajien mukaan myös lisääntynyt koronan seurauksena.

“Joo, oppilaiden avuntarve on lisääntynyt. Niinku mielenterveyspuoli.”

“Mutta kyllä se varmasti on nuorilla lisänny semmosta yksinäisyyttä ja semmosta ehkä varmaan sitä riskiä siihen syrjäytyneisyyteen, ja varmaan sitten, että on niitä tunteita.”

“Mitä on tiimistä kuullut, että siis kyllä lukiolaisten akuutti avuntarve ja tämmöinen niinku ihan akuutti itsetuhoisuus on todellakin lisääntynyt ja tota on, on saanut olla siellä aika tärpäkkänä niinku soittelemassa tuonne, että mistä nyt apua saadaan tälle nuorelle.”

Nuorten mielenterveyspalvelut ovat hyvin ruuhkautuneet, joten nuoria on vaikea saada jatkohoitoon. Esimerkiksi kesällä kouluterveydenhoitajat ovat joutuneet pitämään lomivia vuorotellen, koska nuoret eivät ole päässeet odottamaansa jatkohoitoon vaan ovat käyneet mielenterveyskannattelukäynneillä terveydenhoitajalla sekä koulukuraattorin ja –psykologin luona.

“Jouduttiin tekemään semmoista niinku vuorottelua niin sanotusti, että joka oli aina joku turvaamassa sitten niitä mielenterveyskannattelukäyntejä esimerkiksi, mihin ei sitten jono tilanteen vuoksi ne nuoret päässy sinne niin sanottuun sinne apuun mihin he odotti, niin mehän oltiin näitä kannattelijoita sitten kuraattorien ja psykologien kanssa. “

Haastatellut kouluterveydenhoitajat olivat yksimielisiä siitä, että resursseja vastata tarpeeseen ei ole. Perustasolla oppilaiden tarpeisiin on vielä pystytty vastaamaan, mutta se ei ole riittävää, koska ohjaus seuraavan palvelun piiriin on jonotilanteen takia pysähtynyt.

“Ei pääse mihinkään, että se tarve on, mutta resursseja ei ole.”

“No perustasolla niin hyvin kuin pystyy, se mikä resurssi meillä on, niin se on vaan tai mä koen itse, että olen tehnyt enemmän, mitä vaikka on resurssia (...), että on oon niinku antanut 110 %, mutta se ei tietenkään, ei se sillä tavalla ole riittävää, kun se palvelu on, seuraavaan palveluun ohjaus sitten on niinku pysähtynyt. “

5.1.4 Vanhempien odotuksiin vastaaminen

“Koska meidän pitäisi tietää niitä, koska meihin ottaa vanhemmat monesti yhteyttä ja meidän pitäisi sitten osata antaa ohjeistus, vaikka on olemassa se koronapuhelinkin ja neuvonta. Niin silleen pitäisi olla ajan tasalla.”

“Tarve on kyllä ollut valtava ihan jo sen takia, että meiltä on kysytty näitä, niin kuin koronaan liittyviä neuvoja, saako lapsi tulla kouluun näissä oireissa? Miten ne rokotukset meni? Meidän lapsella on tämmöinen perussairaus. Saakohan hän nyt tässä vaiheessa rokotteen?”

Koululaisten lisäksi kouluterveydenhoitajan työhön kuuluu yhteydenpito koteihin. Korona-aikana vanhemmilla on ollut tarve saada ajantasaista tietoa koronatilanteesta ja koronaan liittyvistä ohjeistuksista. Kouluterveydenhoitaja onkin ollut usein ensimmäinen taho, jolta koronaan liittyvistä asioista on kysytty. Vanhempien huolena on ollut muun muassa etäkouluun siirtymisen vaikutukset koulutyöhön. Toisaalta taas lähipiiriin perussairauksien vuoksi on oltu huolissaan koulun koronaturvallisuudesta.

”Huolta myös niinku etäkoulun osalta ja jos etäkouluun siirrytään, niin näitä huolia totta kai, miten pysyy koulussa mukana.”

”Jos on perussairauksia missään lähipiirissä, niin on myös huolta, että tarvitseeko tämän nuoren tulla kouluun, ettei vaan tuo sitä koronaa kotiin.”

Osalla vanhemmista on ollut hyvin jyrkkä suhtautuminen koronarokotuksiin, ja rokotuksista on kieltäytytty. Terveystarkastajat ovatkin joutuneet esimerkiksi vastaamaan vanhempien huoliin koulun koronarokotusten järjestelyistä, jottei muille paljastu, ettei jotakuta rokotetakaan.

”Koronarokotusaikana oli sitten näitäkin, jotka ei halua missään nimessä, että heitä rokotetaan, heidän lapsiaan, ja sitten heillä oli pelko, että sitten ne jää vähän niinku kiinni siitä, että heitä ei olekaan rokotettu ja tätäkään ei haluta tietenkään ja huolia siitä, että miten me olemme tämänkin ottaneet huomioon rokotustilanteessa.”

Koronapandemian aikana on jouduttu totuttelemaan niin etäkouluun kuin etätöihin. Pandemian alkuvaiheen etäkoulukausi on aiheuttanut vanhemmissa huolta, sillä osalla koululaisista on ollut vaikeuksia tarttua tehtäviin itsenäisesti ja vaarana on ollut jopa pudota kärryiltä kokonaan. Etätöiden tekeminen ja epävarmuus koronatilanteen kehittymisestä on kuormittanut myös vanhempia, ja erityisesti laajojen terveystarkastuksien yhteydessä vanhemmat ovat purkaneet mielestään koronaan liittyviä huoliaan.

”Vanhempien huoli on sillä tavalla näkynyt ja silloin kun tuli niinku etäkoulu- oli se kausi - niin kyllä se (...) on näyttäytynyt se, että kuinka vaikeaa se on sitten kotona, kun ei ole sitä strukturoitua kouluympäristöä (...) niin miten vaikeaa se on kotona niihin tehtäviin tarttua.”

”Paljon sitten oon jututtanut vaikka niissä laajoissa terveystarkastuksissa, niin kyllähän se on niinku vanhemmat kertoneet, että se koko elämä -justiinsa vaikka ne etätöitä - ollut semmoinen shokki, kun me ei olla eletty ennen tämmöstä, niin ihan on saatettu, että ne on kertonut niinku kaikki vaan mitä sydämeltään löytyy, niin tämmöiset niinku koronaan liittyvät asiat.”

Koska kaikkia terveystarkastuksia ei ole korona-aikana saatu tehtyä, ovat terveydenhoitajat olleet aktiivisesti koteihin yhteydessä ja tarjonneet tarvittaessa mahdollisuutta päästä vastaanotolle, mikäli vanhemmilla on ollut huolta lapsensa kasvuun tai kehitykseen liittyen. Terveystarkastajat ovat pyrkineet aina ottamaan vanhempien huolen vakavasti, vaikka korona-aika onkin osaltaan vaikuttanut omiin näkemyksiin asioiden kiireellisyydestä.

”Sanotaanko näin, että varmaan se omakin raja on siirtynyt, mikä on akuuttia ja mikä on vielä normaalia. On siirtynyt, että niinku pitäisi jotenkin aina ymmärtää, että se vanhempien huoli, mikä se voi olla jossakin tilanteessa (...), joka saattaa itselle olla silleen, että tää ei ole akuuttia vielä nähnytkään, mutta ku se huoli totta kai pitää ottaa tosissaan.”

5.1.5 Uudet työskentelytavat

”Pitänyt keksiä vaihtoehtoisia menetelmiä, miten tehdä tätä omaa työtä.”

Kouluterveydenhoitajat ovat pandemia-aikana tehneet paitsi omaa ennaltaehkäisevää työtään kouluisten ja heidän perheidensä parissa, myös tartuntatautilain mukaisia työtehtäviä. Erilaisia koontumisrajoituksia on ollut voimassa pandemiatilanteen aikana. Niinpä myös kouluterveydenhoitajat ovat työskennelleet osittain etänä, ja varsinkin palavereita on toteutettu etäyhteyksien avulla.

”Itselle haastava on se, että kun kaikki on ollut etänä, niinku palavereista lähtien, eli kun me tehdään muutenkin hyvin yksin töitä täällä.”

Osa haastatelluista terveydenhoitajista kertoo tehneensä myös asiakastyötä etäyhteyksien avulla. Esimerkiksi terveystarkastuksia on tehty Teams:n välityksellä. Etäyhteyksillä on pidetty yhteyttä niin oppilaiden kuin perheidenkin kanssa.

”Sitten oli näitä etä-, siis Teamsissä tehtiin näitä terveystarkastuksia ja on niinku tämä etäasia kyllä tullut tutuksi, niinku vanhempien ja ihan niitten nuorten kanssa.”

Nopeasti tulleet käskyt siirtyä muihin tehtäviin ovat saaneet terveydenhoitajat keksimään uusia toimintatapoja työskentelyyn. Koulujen työkoneille on muun muassa ladattu puhelintyön mahdollistavat ohjelmat, jotta puhelintyötä ei ole tarvinnut lähteä tekemään hyvinvointikeskuksen tiloihin.

”Meillähän kävi ihan niinki että me osa ladattiin tämmöset puhelinsysteemit tänne kouluille koneelle, että jos tuli se käsky niin ei tarvinnu lähtä fyysisesti siirtymään minnekkään hyvinvointikeskukseen vastailemaan puhelimeen.”

Kun kouluterveydenhoitajat ovat olleet pidempään pois omalta koulultaan joko sairauspoissaolon tai muiden työtehtävien vuoksi, on yhteisesti pidetty huolehdittu siitä, että huolioppilaat vanhempien voivat olla yhteydessä johonkin toiseen nimettyyn terveydenhoitajaan. Kiireellisissä asioissa vastaanotolle on kutsuttu vaikka toiselle koululle.

”Se on se tärkein mihin on nyt sitten pyritty kyllä korona-aikana, että jos on tullut pidempiä (poissaoloja), että jos joku koulu on pitkään ilman (terveydenhoitajaa), niin että ne saa huolioppilaat ja niiden vanhemmat olla yhteydessä johonkin tiettyyn kouluterkkariin.”

”Ja on niitä joskus sitten kutsuttu semmosia jotaki kiireisempiä mitä pitäis hoitaa vastaanottoja, sitten vaikka toiselle koululle.”

Terveydenhoitajan työkuormitusta on vähentänyt myös opettajien ja koulunkäyntiavustajien saama ensiapukoulutus. Pienissä tapaturmissa ei välttämättä oppilasta enää lähetetä kouluterveydenhoitajan vastaanotolle, vaan koulun muu henkilökuntakin pystyy hoitamaan asian.

”Koulunkäyntiavustajat ja opettajat on saanut ensiapukoulutusta niin hekin osaa sitten niinku tällaiset nyrjähyksetki ehkä paremmin hoitaa ja että ne ei sitten aina minun walk in -tunneille aina välttämättä lähettele niitä.”

5.1.6 Henkinen kuormitus

”Se on ollut semmoista, haastavaa varmasti, ja työskentely on ollut arvaamatonta.”

”Työskentely koronapandemian aikana on ollut tuota ennakoimatonta.”

Haastatellut kouluterveydenhoitajat kertovat työskentelyn olleen korona-aikana arvaamatonta ja ennakoimatonta, mikä on ollut sekä haastavaa että kuormittavaa. Tehtäväsiirrot tartuntatautilain mukaisiin työtehtäviin ovat tulleet nopeasti ja ennalta-arvaamattomasti koronapandemian äkillisten aaltoilujen mukaan. Uhka tehtäväsiirroista on kuitenkin ollut jatkuvasti ilmassa, mikä on aiheuttanut terveydenhuoltoalalla työskenteleville stressiä.

”Sulle vaan ilmoitetaan, että sinä olet ensimmäisessä aallossa siirtymässä paikkaan x kun käsky käy ja se voi olla että se käsky tulee tänään ja huomenna olet muualla.”

”En ole joutunut, mutta että se tosiaan se uhka siinä jossakin vaiheessa oli ja se oli jo aika semmoinen niin sanotusti hilkulla, että jo määriteltiin paikka minne, kyllä, että tota määriteltiin jo, minne olen siirtymässä.”

”Hieman semmosta jatkuvaa varpailla oloa, koska ei tiedä, tai ei tiennyt eikä oikein vieläkään tiedä, että mihin tilanne voi muuttua ja miten se sitten vaikuttaa terveydenhuollon toimintaan ihan ylipäätänsä ja sitten myös tämä ennaltaehkäisevän työn toimintaa, että täältä sitten on karsittu, jos tämä pandemia tilanne on sitten niin sanotusti räjähtänyt käsiin.”

Tehtäväsiirrot ja niiden uhka ovat stressanneet paljon myös siksi, että monen terveydenhoitajan toteutunut tai kaavailtu sijoituspaikka on ollut sairaanhoidollisissa tehtävissä. Terveydenhoitajien tyypillinen työnkuva poikkeaa jonkin verran sairaanhoitajan työstä, ja esimerkiksi lääkehoidon tai haavanhoidon hallinta on epäilyttänyt, sillä läheskään kaikilla terveydenhoitajilla ei tuoretta kokemusta näistä ollut.

”Justiinsa joku lääkehoito tai muu niin voi ihan jo joidenkin tällöinen haavahoito ja muu niin siitä voi olla hyvin kauan aikaa, että mehän tehdään aivan erilaista työtä ja me ollaan ammattilaisia nimenomaan tässä niin, on se semmoinen tuota niin tosi iso stressitekijä, että sinne pitäisi sitten yllättäen mennäkin tuota niin työskentelemään.”

Omien tehtäväsiirtojen lisäksi myös kouluterveydenhoitajakollegoiden saamat siirrot ovat aiheuttaneet kuormitusta, sillä jonkun täytyy ottaa hoitaakseen myös ne koulut, joiden terveydenhoitajat ovat olleet koululta pois. Tehtäväsiirrot ovatkin kuormittaneet koko työyhteisöä ja aiheuttaneet terveydenhoitajille muun muassa riittämättömydentunnetta.

”Yhtäkkiä voi tulla joku semmoinen, käsky käydä itselle tai jollekin työkaverille ja sitten pitää yllättäen reagoida ja sopeutua, ja semmoista. Sillä tavalla kuormittavaa.”

”Korona tässä sivussa on, niin toki siihen liittyy semmonen muutosten sietäminen, tai semmonen, että täytyy vähän olla varpaillaan että tulleeeko taas jotaki esim. näitä käskyjä, että täytyy joidenkin lähtä vaikka kaupunginsairaalaan töihin, niin sit se vaikuttaa meidän tiimiin sitten muuten että jonku täytyy ottaa hoitaakseen ne koulut, mitkä ois näillä terkkareilla jotka lähtee vaikka OKS:sään.”

”Toki siihen sitte pikkuhiljaa tottu ja siitä tulikin ehkä enemmän semmosta organisoidumpaa, mutta siitä on jäänyt semmonen henkinen paine, riittämättömyyden tunne mikä on varmasti ollu jo ennen sitäki, mutta että pitäis niinku olla monesa paikasa yhtä aikaa.”

Terveydenhoitajia on kuormittanut myös epätietoisuus tulevasta sekä toimintaohjeiden puuttuminen. Pandemia on laittanut koko terveydenhoitoalan uudenlaiseen tilanteeseen, jossa kenelläkään ei ole tietoa siitä, miten tulisi toimia.

”Se, että mikä siinä kuormittaa justiinsa se, että kukaan ei oikein tiennyt esimiehet ei tiennyt, kentällä ei tietty, ammattilaiset koko maailmassa ei tiennyt, että miten pitäisi tehdä ja toimia ja se tietenkin paljon näkyy nimenomaan meissä, kun niin sanotusti ollaan sitä eturintamaa siellä, koska kyse on kuitenkin niinku viruksesta ja sen estämisestä ja siinä terveydenhuolto on avainasemassa.”

Kouluterveydenhuollossa on pandemia-aikana tehty huomattavasti aiempaa vähemmän ennaltaehkäisevää työtä kuten koululaisten terveystarkastuksia, sillä terveydenhoitajan työpanosta on tarvittu enemmän esimerkiksi mielenterveystyöhön. Haastatellut kouluterveydenhoitajat kokevat korona-ajan työnkuvansa olleen siksikin normaalia kuormittavampaa.

”Tietysti ennaltaehkäisevä työ on hieman vähemmän kuormittavaa kuin, tai perutaan, ei hieman vähemmän kuormittavaa vaan vähemmän kuormittavaa kuin sitten tämmöinen esimerkiksi mielenterveystyö. Niin huomattavasti kuormittavampaa siis on ollut tämä nykyisellään tämä koronan aikainen työ.”

Koronan aiheuttamat henkiset paineet ja stressi ovat saaneet haastatellut kouluterveydenhoitajat epäilemään työn mielekkyyttä. Osa on pohtinut jopa alanvaihtoa, sillä koronan myötä työhyvinvoinnista on joutunut karsimaan niin paljon, että sillä on ollut vaikutuksia omaan hyvinvointiin ja terveyteen.

”Tietynlainen stressi ja ehkä jopa pelkokin siitä, mitä tulee seuraavana tapahtumaan, niin on sitten vienyt sitä mielekkyyttä siitä ihan perus työstä, vaikka olisikin tullut tähän omalle työpisteelle ja tehnyt sitä perustyötä.”

”Koronan rajoittamisessa, ihan niin kun olosuhteissa, niin kyllä se on, on se vienyt mielekkyyttä siitä (työstä).”

”Tästä mihin on kouluttautunut ja se juuri se työnkuva mitä tekee sydämellä mutta, ehkä sellaista nimenomaan sinne eturintamaan asettamista ja työhyvinvoinnista joutunut karsimaan niin paljon, että sitten on tuntunut siltä, että onko se loppuviimein tämän niinku oman hyvinvoinnin ja terveyden ja mielenterveyden niinku kannalta, että olisiko jossakin muualla helpompaa?”

5.1.7 Poissaolot työstä

Koronapandemian myötä terveydenhoitajat kertovat olleensa pois omasta työstään ja omalta työpisteeltään sekä uusien työtehtävien tekemisen vuoksi että sairastumisten takia. Siirrot toisiin työtehtäviin ovat voineet olla useiden kuukausien mittaisia. Lyhyempien poissaolojen vuoksi ei useinkaan ole ollut tarvetta lähteä järjestelemään tiimin sisällä muutoksia kouluterveydenhoitajan töihin, vaan tarkastukset ovat vain seisseet sen ajan, kun terveydenhoitaja ei ole ollut koululla.

”Puhutaan varmastikin joistakin kuukausista, että ollaan oltu muissa tai siis että on ollut muussa kuin siinä omassa työtehtävissä ja itseasiassa jos joku että 4 viikkoa aina kerrallaan se aika lailla on se se on tietenkin vaihdellut niin paljon, että paljonko se on ollut se

määräys aika, että on jouduttu siirtämään toisiin työtehtäviin, mutta arviolta kuukausista ei viikoista.”

”Ne on saattanu olla jotaki semmosia poissaoloja, että sitten on terkkari vaan ollu pois jostaki tietyltä koululta ja siellä on sitten vaan tarkastukset seissy sen ajan, ei oo sillä tavalla ollu tarpeen lähtä järkkäileen tiimin sisällä muutoksia.”

Sairauspoissaolojen kaikki haastatellut terveydenhoitajat kokevat lisääntyneen korona-aikana. Pienistäkin hengitystieinfektio-oireista on jääty pois työstä ja käyty koronatesteissä, joiden tuloksia on saanut odottaa pitkäänkin. Sairauspoissaolot ovat olleet myös aiempaa pidempiä, sillä oireiden on odotettu menevän ohi ennen työhön paluuta, jottei vaan altisteta ketään.

”Sitten sairauspoissaoloja on huomattavasti enemmän (korona-aikana kuin aiemmin).”

”Olen joutunut olemaan pois töistä yllättävän paljonkin. Sitten aina, että just pienistäkin oireista pitäisi lähteä käymään (koronatestissä), ja sitten jossakin vaiheessa kun oli niin ruuhkautuneita, et saatoit kolme päivää odottaa sitä sun kurkkukivun tulosta.”

”Se poissaolo on huomattavasti pidempi, kun siinä on ollut se varoaika ja justiinsa nämä mitä mainitsit, että alku on saattanut, että näiden niin kuin pienenkin semmoisen flunssa-oireiden takia herkästi jäädään pois ja käydään siellä koronatestissä, niin siinä on sitten sitä, niinku varoaikaa huomattavasti enemmän, ettei se, että pikkaisen niiskuttavana ollaan tultu töihin vaan ollaan oltu huomattavasti varovaisempia mitä aiemmin.”

Poissaolojen aikaan on mahdollisuuksien mukaan tehty myös vaihtoehtoisia töitä etänä. Esimerkiksi puheluita ja muuta yhteydenpitoa perheisiin sekä koronan jäljitystyötä on voinut tehdä myös kotoa käsin.

”Ollaan tehty alkuun etätöitä tyylistä, esimerkiksi jos muuten on tuota niin niin sanottu, ettei enää niin sanotusti tarvitse sairastaa, mutta esimerkiksi on yskää tai semmoista mikä saattaa altistaa sitten niitä asiakkaita tai muita työtovereita, niin sitten ollaan tehty niinku vaihtoehtoisia töitä.”

”Ihan jos pystyy omaa työnkuvaa hoitamaan etänä, puheluita ja niinku tällöisiä, niin kuin no etänä hoidettavia asioita perheisiin tai niihin tuota niin lapsiin, ja ilmeisesti sitten on myös, omalle kohdalle ei ole tällöistä osunut, mutta on saattanut sitten, että ollaan esimerkiksi koronan jäljitystyötä tehty sitten kotoa, jos siihen on annettu aiemmin perehdytystä.”

5.1.8 Työntekijöiden joustaminen

”On joo joutunut joustamaan sillä tavalla, että se on näkynyt omassa työssäjaksamisessa. Eli eli tuota on ollut sillä tavalla merkittävää se, mitä meiltä on pyydetty ja mitä me, mihin me ollaan jouduttu vastaamaan sitten.”

Haastatellut kouluterveydenhoitajat kokevat joutuneensa joustamaan korona-aikana niin paljon, että sillä on ollut vaikutusta työssä jaksamiseen. Joustamista on edellytetty muun muassa työaikojen suhteen ja esimerkiksi lauantaina on joutunut tekemään lisätyötä ilman että siihen on annettu vaihtoehtoa.

”Niissäkään meillä ei oikeastaan hirveästi annettu vaihtoehtoja, että sähköposti tuli, että tehdään lauantaina lisäpäivänä, ja tota, jos ei tule tarpeeksi vapaaehtoisia, niin ne määrätään.”

”Riippuu mitä joustolla ehkä tarkoitetaan, mutta työajasta. No joo tullut näitä tämmöisiä ehdottomia, että jos ei löydy porukkaa niin sitten määrätään, työajan ulkopuolella olevaa.”

Myös vuosilomien suhteen on jouduttu joustamaan. Yleensä kouluterveydenhoitajat ovat pitäneet heinäkuussa lomaa samaan aikaan kun koululaisetkin ovat lomalla, mutta korona-aikana terveydenhoitaja on kesäisin sijoitettu koronatyöhön esimerkiksi koronapuhelimiin tai koronarokotuksiin, eikä lomia siten ole voinut pitää suunnitellusti. Vapaapäiviä sen sijaan on ollut mahdollista pitää, ja ne ovat toteutuneet sovitusti.

”Loma-aikataulussa on joutunut joustamaan, eli ei, ei voinut viime kesänä olla kaikki heinäkuussa tai niinku sen sen ajan mitä koululaiset on, että sinä aikana pitää kesälomaa.”

”Yleensä kouluterveydenhoitajat pitää heinäkuun lomaa, että toissa kesänä on ollut vielä tilanne, missä on nakeltu koronapuhelimeen ja rokottamaan ja koronanäytteenottoon kysymättä, ja ei ole saanut pitää lomaa silloin kun on suunniteltu vaan on vaan niinku sen mukaan sitten menty, minne on pitänyt.”

”Vapaapäivät on, ja on omalla kohdallakin, toteutunut poikkeuksetta.”

5.2 Kehitysehdotukset mahdollisia tulevia poikkeustilanteita varten

Haastatteluissa nousi esiin useita kehittämiskohteita mahdollisia tulevia poikkeustilanteita ajatellen. Erityisesti painottuivat varautuminen poikkeustilanteisiin, tiedonkulun parantaminen sekä huomion kiinnittäminen työhyvinvointiin.

5.2.1 Varautuminen

”Mietin vaikka niinku terveydenhuollon puolen, että miten siellä on vaikka esimiehet näihin varautunut, niin ei mitenkään. Tai siis meille ei näy oikeastaan mitenkään.”

Kouluterveydenhoitajien haastatteluissa korostui varautumisen merkitys pandemiankaltaisten poikkeustilojen hallinnassa. Haastateltujen terveydenhoitajien mukaan työntekijöille ei kentällä näy mitenkään se, että onko mahdollisiin poikkeustilanteisiin varauduttu mitenkään. Pandemia-ajan työsiirtojen perusteella kaivataan varautumisessa erityisesti selkeitä suunnitelmia ja sitä, että suuret linjat olisivat kaikkien tiedossa. Mikäli tulevaisuudessa vielä päädytään työsiirtoihin, olisi hyvä, jos kaikille olisi nimetty joku paikka, mihin tietää olevansa menossa, kun tarve tulee. Terveydenhoitajien sijoituksia uusiin tehtäviin toivottaisiin myös tehtävän siten, että aiempi työkokemus otettaisiin huomioon sijoituksia mietittäessä.

”Totta kai ymmärtää senkin, että ei, ei voidakaan valmistautua kaikkeen, koska ei voida tietää mihin mikäkin menee. Mutta tuota tällaiset suuret linjat, että jos tiedetään, että korona kaataa porukkaa ja tulee paljon poissaoloja, niin miten tähän voisi niinku varautua, että siinä olisi semmoiset selkeät linjat, niin sitä ehkä puuttuu.”

”Semmoiset suuret linjat, että niin kun on se selkeä just vaikka se järjestys siihen, että mihin tullaan. Totta kai eihän me tiedetä, että mistä lähtee eniten työntekijöitä koronan takia sairauslomalle ja näin, mutta että kaikille olisi merkattu paikka.”

”Jos sulla on pitkä, vankka kokemus vaikka kotihoidosta ja sulla on niinku hajua, mitä sä oot menossa tekemään, niin miksi sua ei automaattisesti niinku mietittäisi ehkä sinne.”

Erityisesti mahdollisia työsiirtoja ajatellen kaivataan ennakkointia, jotta oman työnsä ehtii järjestää niin, että voi olla omalta työpisteeltä pois pitemmänkin aikaa. Samoin ennakkointia kaivataan myös, mikäli esimerkiksi koulut siirtyvät etäopetukseen ja tarkastuksia täytyy alkaa tehdä etäyhteyksillä.

”Tällainen ennakkointi, että ei semmoisia aivan aivan äkillisiä muutoksia, koska siinä jos missä menee senssit sekasin ja se vaatii hirveästi työtä niinku ne järjestelyt, että sä järjestät ittes sieltä koululta johonki toiseen työhön, perut ajat, ja ko meillä voi olla monen viikon päähän jo annettu aikoja.”

”Jos tarvitsee vaikka alkaa niitä tarkastuksia järjestämään etänä, että nyt siirrytäänkin mahdollisesti tuota niin näiden oppilaiden osalta, sehän jaettiin ikäryhmittäin aina, että nyt siirrytäänkin 12–18-vuotiaat etäopetukseen, niin saatte nyt valmistautumisaikaa ja siis tällä tavalla näihin etätapaamisiin ja muihin, että semmoista ennakkointia.”

Mahdollisia työsiirtoja varten kaivataan kunnollista perehdytystä. Korona-aikana perehdytys ei ole aina lupauksista huolimatta toteutunut. Haastateltujen terveydenhoitajien mielestä perehdytykseen pitäisi panostaa paljon enemmän, ja siihen pitäisi löytää resursseja. Etäyhteyksillä pidetyt perehdytyksetkään eivät saa kiitosta. Sairaanhoidajan töihin siirtymään valmistautuvat terveydenhoitajat ovat kokeneet Teams:n välityksellä tapahtuneet perehdytykset suurena stressitekijänä. Etenkin, jos sairaanhoidajan työstä ei viimeaikaista kokemusta ole, voi lääkehoidon toteuttamisen tai kanyloinnin harjoittelu etäyhteyksillä tuntua aika hurjalta.

”Se perehdytys... Ihan on ollut tilanteita, että ihan nollasta on saanut opetella, jotka ei ole ikinä ennen, kouluterkkarit vaikka, näitä puhelinsysteemejä käyttänyt, ja on vaikka hyvinvointikeskukseen sitten menty puhelimeen ja sinne on luvattu perehdytys, mutta siellä ei sitten ookaan ollut ketään ja on oltu yksin siellä huoneessa. Ja sitten me ollaan siitäkkin kehitelty, että jos tällöinen tilanne tulisi, niin sitten se ois joku meidän terkkareista joka perehdyttää, tai joku kouluterkkari omasta tiimistä, koska se ei selkeästi sieltä hyvinvointikeskuksesta se ei se ei hoitunut niinku ois toivottu. Perehdytyksessä on ollut puutteita.”

”Siinä koronavaraautumisryhmässä, että jos ryöpsähtää uudestaan, niin menen sairaanhoidajan töihin. Sitten niin tuota tähän koulutus annettiin siis teamsissä etänä. Käytiin ihan siis kanylointia ja siis sairaanhoidajan työnkuva (...) Kaikki tällöiset niinku käytiin läpi teamsissä, niin kyllähän se aika karulta tuntu.”

Kaikkien haastateltujen terveydenhoitajien mielestä sairauspoissaoloihin ei kouluterveydenhuollossa ole varauduttu mitenkään. Toisaalta tämä ei ole mitenkään poikkeuksellista tai mitenkään erityisesti korona-aikaan liittyvä ilmiö, vaan yleensäkin kouluterveydenhoitajalle ei oteta sijaista, vaikka tiedossa olisi pitempikin tulossa oleva sairausloma.

”Ei ole varauduttu sairauspoissaoloihin. Ei millään tavalla. Että se on vähän koulumaailman se semmoinen huono puoli, että vaikka tiedettäisi, että olisi tulossa pitkiäkin sairauslomia, niin siihen ei välttämättä oteta sijaista. Jolloin se on sitten se, että sä yrität siinä oman työsi ohella ehkä joutua hoitamaan sitä ihan vierasta koulua.”

Koululaisten koronarokotusten järjestämisestä saatiin kokemusta, joka toivotaan otettavan huomioon, mikäli tulevaisuudessa järjestetään vastaavanlaisia massarokotustapahtumia. Haastateltujen terveydenhoitajien kokemuksen mukaan Ouluhalli oli toimiva paikka järjestää joukkorokotuksia, joten koululaisten rokotukset olisi pitänyt myös keskittää sinne, ja rokotuksista huolehtimisvastuu olisi ollut huoltajilla.

”Ei missään nimessä olisi pitänyt tehdä niitä rokotuksia koululle, koska Ouluhalli toimi äärimmäisen hyvin. Vanhemmat veisi itse sinne ne nuoret. Ne ois vastuussa siitä ja ne, jotka vie, niin ne haluaa sen rokotteen. Ei ois kellään mitään epäselvää.”

Ennen kaikkea haastatellut terveydenhoitajat pitivät tärkeänä, että korona-ajan kokemuksista otetaan oppia tulevaisuutta varten. Korona-ajalta on valmiina suunnitelmia, joita voidaan muokata ja käyttää uudelleen hyödyksi, mikäli esimerkiksi terveydenhoitajia on jälleen tarve siirtää uusiin tehtäviin. Haastateltavat uskovat, että nyt varautuminen olisi parempaa, ja koronan hoidosta on viisastuttu esimerkiksi materiaalisen varautumisen suhteen.

”Meillähän on sieltä nyt tästä korona-ajalta semmoisia valmiita suunnitelmia jo, ikään kuin, että nyt jos tulisi yhtäkkiä vaikka, että pitäisi alkaa suuri osa kouluterkkareista siirtää johonkin toisiin töihin, niin nythän meillä olisi semmoiset niinku valmiit muokattavat suunnitelmat.”

”Nyt se olisi varmasti parempaa, on viisastuttu, tiedetään jossain määrin, miten toimia, minkälainen resurssi tarvitaan, minkälaisia ylipäättänsä suojaimia, siis paljonko tarvitaan.”

5.2.2 Tiedonkulku

”Sähköposti ei riitä.”

Haastatellut terveydenhoitajat kokevat, että tiedonkulussa on ollut korona-aikana parantamisen varaa. Uusia ohjeistuksia on kyllä tullut jatkuvasti sähköpostin välityksellä, mutta sähköpostin lukemiseen ei ole varattu työaikaa. Niinpä uusien ohjeistusten seuraaminen on jäänyt jokaisen terveydenhoitajan oman harkinnan varaan. Uusien ohjeiden päivittyminen on myös ollut hitaampaa kuin mitä asioista on tiedotettu median kautta kansalaisille. Terveydenhoitajat toivoisivatkin tiedotukseen selkeyttä, ja sitä, että ammatillaiset saisivat tiedon etukäteen, jotta osaisivat ohjata asiakkaita paremmin, kun ei tuntuisi, että asiakkaat tietävät asiat paremmin.

”Koska meillä ei ole siihen varattu myöskään aikaa käydä sitä sähköpostia monta kommentä sivua läpi, että mikä on muuttunut.”

”Kesästä tulee mieleen, että saattoivat kouluterkkarit saada niin kun uusimmat ohjeet, että ne ei ollut vaikka ees sähköpostiin vielä saapunut, niinku tällöiset että kenelle nyt vaikka annetaan koronarokotteita (...) Ja sitten oli ollut kuulemma tällöisiä aika nolojakin tilanteita, että vastata siellä koronapuhelimessa ja sitten asiakas sanoi, että no näin minä luin Kalevasta ja sitten ei terkkarilla itsellään ollut pitää hajua, tai niinku kun ei ollu vielä päivitetty niihin virallisiin ohjeisiin niitä ja miitä me kuitenkin ihan noudatettiin niitä virallisia.”

”Että, ai näinkö tää nyt mennee. Että tuota ainakin tuo tuommoinen tiedonkulku ja se, että miten informaatio kulkee, niin se nyt oli ainakin semmoinen mikä meidän tiimissä puhututti viime kesän jälkeen.”

Kaikissa asioissa sähköpostin kautta tapahtuvaa viestintää ja ohjeistusta ei koeta riittävänä. Esimerkiksi koululaisten rokotuksista tiedotus tuli sähköpostilla, ja muuta ohjeistusta rokotusten järjestämiseen ei saatu.

”Eihän meille kukaan neuvonut tai kertonut, että millä tavalla koulussa järjestetään yhtäkkiä massarokotukset. Että ne vaan ilmoitettiin, että nää on nyt kouluilla ja kouluterveydenhuolto hoitaa. Sähköpostilla ilmoitetaan, ja tästä opetelkaa, ja nyt se on teidän työnkuvaan kuuluva asia.”

Terveydenhoitajat toivovat viestintään erityisesti ennakkointia ja työntekijöiden valmistamista tulevaan. Myös tehdyistä päätöksistä toivotaan perusteluja. Esimerkiksi sijoituksista tartuntatautilain mukaisiin työtehtäviin olisi kaivattu tietoa, sillä tietämättömyys sijoitusten perusteista aiheutti eriarvoisuuden tunteita.

”Ja sitten se ehkä tulee se semmoinen niinku että julkaistaan julkisesti, että ketkä on ensimmäisessä aallossa ja sitten sieltä tulee vähän niinku, että no miksi tämä on ja tämä ei ole, minkä takia tämä on voinut mennä, mutta tämän ei tarvi mennä. No siitä tulee vähän semmoinen se semmoinen niinku eriarvoisuus kuitenkin, vaikka tiedetään, että kaikille on varmasti syy.”

”Informaatioon ja siis semmoiseen niinku, mitä viestintää meille on annettu (tulisi kiinnittää huomiota).”

”Ennakoinnin korostamista tietenkin ei voi tehdä liikaa, että semmoinen kun meidän valmistaminen.”

5.2.3 Työhyvinvointi

Haastatellut kouluterveydenhoitajat olivat yksimielisiä siitä, että työhyvinvointiin ei ole kiinnitetty riittävästi huomiota. Päinvastoin terveydenhoitajien mielestä työhyvinvointiin panostamista on vähennetty esimerkiksi viemällä työntekijöiltä Smartum-setelit.

”En kyllä oikeastaan osaa sanoa hirveästi mitään, että miten olisi hyvinvointiin kiinnitetty huomiota.”

”Ei, en koe, että olisi hyvinvointiin millään tavalla kiinnitetty, että meillähän on viety siis kaikki Smartum-setelit, kaikki semmoisetkin viety pois, että niinku ei siihen hyvinvointiin nimenomaan ei ole panostettu millään tavalla.”

”Meillä on esimerkiksi lähtenyt kaikki Smartumit, että ei saaha tämmösiä työhyvinvointiin liittyviä etujakaan. Ei oo kiinnitetty huomiota vaan on vähennetty.”

Yksintyöskentely koetaan työhyvinvointia heikentävänä tekijänä, ja työyhteisön ja esimiehen merkitys korostuu. Saatua työnohjausta pidetään tärkeänä, jotta voidaan purkaa mielestä kuormittavia asioita. Työhyvinvoinnin kannalta merkityksellistä on työkavereiden näkeminen kasvotusten, minkä merkitys on konkretisoitunut korona-ajan rajoitusten myötä.

”Pääsääntöisesti kun ollaan yksin niin se esimiehen ja, ja koko sen yhteisön merkitys korostuu ja sitten niinku olisi tosi tärkeätä, että vähintään se kerran kuussa se tiimi olisi edes kasvotusten.”

”Meillä on työnohjausta, se on ollut iso plussa, ollaan saatu purkaa. En mä tiedä. Sehän nyt kuuluu normistikin, että ei se ole mikään ylimääräinen lisä nyt tähän.”

”Kyllä ihminen kaipaa niinku sitä, että tulee livenä kuulluksi ja nähdyksi niin, niin kyllä se on semmoista niin kuin se on todella iso osa työhyvinvointia, vaikka sitä ei ehkä ole aiemmin ennen koronaa ajateltukaan, että kuinka merkityksellistä se on.”

5.3 Johtopäätökset

Haastateltujen terveydenhoitajien vastauksista voi hyvin päätellä sen, että kouluterveydenhoitajan rooli ja vastualueet ovat kasvaneet sekä muuttuneet suuresti koronapandemian myötä. Kouluterveydenhoitajien omat työt ovat kasaantuneet, kun he ovat joutuneet paikkaamaan muiden kollegoiden poissaoloja joko sairastumisien takia tai sen vuoksi, että osa terveydenhoitajista on määrätty muihin työtehtäviin. Kouluterveydenhoitajat ovat joutuneet olemaan jatkuvasti varautuneita siihen, että joko heidät itsensä tai heidän kollegansa voidaan milloin vain määrätä lyhyelläkin varoitusaajalla toisiin työtehtäviin. Työtehtäväkomennukset ovat pahimmillaan voineet olla paikkoihin, joista heillä ei ole ollut kokemusta lainkaan. Työmäärä on kasvanut esimerkiksi lisääntyneiden yhteydenottojen myötä, mutta työntekijöiden siirtojen vuoksi resurssit vastata tarpeeseen ovat kuitenkin vain vähentyneet.

Kouluterveydenhoitajat ovat huomanneet, että koronapandemian myötä tarve mielenterveyspalveluille on lisääntynyt nuorten keskuudessa. Lisääntyneeseen tarpeeseen ei olla pystytty vastaamaan, ja jonotusajat mielenterveyspalveluihin ovat kasvaneet erittäin pitkiksi. Kouluterveydenhoitajan rooliin onkin kuulunut korona-aikaan enenevässä määrin mielenterveysasioihin liittyvät kannattelukäynnit.

Koronapandemian aikana kouluterveydenhoitajan työn mielekkyyttä ovat vähentäneet muun muassa jatkuva epätietoisuus sekä henkinen paine. Terveystenhoitajat kokevat, ettei heidän työhyvinvointiinsa ole juuri kiinnitetty työnantajan taholta huomiota, vaan päinvastoin erilaisia hyvinvointiin liittyviä etuuksia on otettu pois käytöstä koronapandemian aikana. Työn vaativuuden kasvaessa työhyvinvoinnista onkin nurinkurisesti karsittu. Kouluterveydenhoitajan työnkuva on suureksi osaksi yksin työskentelyä, ja koronarajoitusten myötä muutenkin vähissä olevat kontaktit kollegoihin ovat vähentyneet entisestään. Tämä on aiheuttanut kouluterveydenhoitajissa harmitusta ja osaltaan edelleen vähentänyt työhyvinvointia.

Terveystenhoitajilta tuli myös useita kehitysideoita sen varalle, että joskus oltaisiin uudelleen vastaavanlaisen poikkeustilanteen edessä. Kouluterveydenhoitajat toivoisivat mahdollisessa tulevaisuuden poikkeustilanteessa parempaa ennakkointia ja työntekijöiden valmistamista tulevaan. Terveystenhoitajat myös korostavat riittävän perehdytyksen merkitystä työnkuvan muutoksissa ja uudellisissa työskentelyolosuhteissa.

6 LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

6.1 Luotettavuus

Tutkimusmenetelmänä käytettiin yksilöllistä teemahaastattelua, joka toteutettiin ennalta luodun haastattelurungon pohjalta. Haastattelun etuna on joustavuus, kun haastattelija voi tarvittaessa toistaa kysymyksen ja oikaista väärinkäsityksiä sekä korjata sanamuotoja (Tuomi & Sarajärvi 2012, 73). Luotettavuutta lisää myös se, että haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina, mistä johtuen esimerkiksi ryhmäpainetta ei päässyt syntymään. Luotettavuutta heikentävänä tekijänä voidaan pitää haastateltavien määrän vähäisyyttä.

Teemahaastattelussa teemojen valitseminen voi rajoittaa saatavia tuloksia, mikäli jokin valituista teemoista ei ole haastateltavalle kovin läheinen. Tällöin haastattelussa saattaa painottua jokin aihealue. Toisaalta taas haastateltavalla saattaisi olla paljonkin sanottavaa valittujen teemojen ulkopuolelle jäävästä aiheesta. (Hyvärinen 2017, 22.) Tutkimuksen luotettavuutta pyrittiin lisäämään miettimällä tarkkaan etukäteen sellaiset teemat, joista haastateltavilla on varmasti kokemusta.

Haastattelussa on tärkeintä saada tutkittavasta aiheesta mahdollisimman paljon tietoa, jolloin on perusteltua antaa haastattelukysymykset tai vähintään haastatteluteemat etukäteen haastateltaville tutustuttaviksi (Tuomi & Sarajärvi 2012, 73). Haastattelukysymykset lähetettiin haastateltaville haastatteluajankohdasta sovittaessa, joten haastateltavat pääsivät tutustumaan kysymyksiin hyvissä ajoin.

Luotettavuutta lisättiin myös nauhoittamalla haastattelut. Tällöin haastattelun aikana ei tarvinnut yrittää tehdä hätäisiä muistiinpanoja, vaan kaikki haastateltavan sanoma saatiin talteen nauhoitteelle. Haastattelut kirjoitettiin auki heti haastattelujen jälkeen. Haastattelujen tallennus, aineiston tarkka aukikirjoittaminen ja luokittelun säännönmukaisuus parantavat tutkimuksen luotettavuutta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 185).

Laadullisessa analyysissä kysymykset validiteetista ja reliabiliteetista asetetaan toisin kuin kvantitatiivisessa analyysissä. Reliabiliteettia arvioidessa laadullisessa tutkimuksessa korostuvat analyysin systemaattisuuden ja tulkinnan luotettavuuden kriteerit. Systemaattisessa analyysissä avataan

kaikki matkan varrella tehdyt valinnat, rajaukset ja analyysin etenemistä ohjaavat periaatteet. Lisäksi lukijalle kerrotaan, mistä aineiston kokonaisuus koostuu ja kuvataan ne aineiston osat, joille päähavainnot rakentuvat. Validiteetin arvioiminen laadullisessa tutkimuksessa tarkoittaa sekä keittäjen aineistojen että niistä tehtävien tulkintojen käypyyden arviointia. Toisin sanoen avataan tulkintojen perustana olevat analyttiset kriteerit, käytetään analyysiohjelmia, tehdään ja visualisoidaan analyysikoosteita ja tarkastellaan poikkeustapauksia. Omien tulkintojen pitävyyttä voidaan testata myös koettelemalla niiden toimivuutta muissa vastaavissa aineistoissa. (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvaori 2010.)

6.2 Eettisyys

Hyvän tieteellisen käytännön mukaan tutkimuksessa tulee noudattaa tiedeyhteisössä sovittuja yhteisiä toimintatapoja, joita ovat rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus. Näitä toimintatapoja noudatetaan tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja tutkimustulosten arvioinnissa. Tiedonhankintaan, tutkimukseen ja arviointiin käytetään eettisesti kestäviä tieteellisen tutkimuksen kriteerit täyttäviä menetelmiä. Lähdekirjallisuutena käytetään oman alan tieteellisiä ja muita asianmukaisia lähteitä. Muiden tutkijoiden työtä ja saavutuksia kunnioitetaan asianmukaisilla viittauksilla heidän julkaisuihinsa sekä antamalla heidän saavutuksilleen niille kuuluvan arvon esittämällä saavutukset oikeassa valossa. Hyvän tieteellisen käytännön mukaisessa tutkimuksessa on hankittu tarvittavat tutkimusluvut. Tutkimuksessa syntyneiden tietoaineistojen tallennuksessa otetaan huomioon tieteellisen tiedon säilytykselle asetetut vaatimukset. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2021.)

Tutkimuksen eettisyyden kannalta keskeistä on anonymiteetin säilyttäminen. Tutkimusjoukko oli pieni ja siksi tutkittavien anonymiteetin suojaaminen koettiin erityisen tärkeäksi. Tutkimukseen osallistujille painotettiin, että tutkimus tehdään täysin anonymisti. Haastateltujen terveydenhoitajien asuinpaikkaa, kyseessä olevaa koulua, saati nimeä ei missään vaiheessa oteta esiin tutkimusraportissa. Näin ollen ei ole pelkoa seuraamuksista, joita tutkimukseen osallistuminen saattaisi tutkitaville aiheuttaa. Haastateltaville kerrottiin tutkimusaineiston käsittelystä tutkimuksen jälkeen. Tutkimuksessa käytettyjä tallenteita ei ole tutkijoiden lisäksi kukaan muu päässyt kuuntelemaan. Tutkimuksen jälkeen tallenteet sekä litteroidut haastattelut tuhottiin asianmukaisesti.

Tutkimuksen tekemistä varten tarvittava tutkimuslupa haettiin Oulun kaupungilta. Lisäksi haastateltavilta terveydenhoitajilta täytyi saada suostumus haastatteluun. Samoin keskustelun nauhoittamisesta ja haastattelun käytöstä tutkimukseen sovittiin haastateltavan kanssa erikseen. Haastateltavaksi ryhtyminen oli täysin vapaaehtoista.

7 POHDINTA JA JATKOTUTKIMUSAIHEET

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvailla kouluterveydenhoitajien kokemuksia työnkuvan muutoksista koronaviruspandemian aiheuttamien poikkeusolojen aikana. Tutkimuksen tavoitteena puolestaan oli selvittää kouluterveydenhoitajan työssä tapahtuneiden muutosten vaikutuksia kouluterveydenhuollon tarjoamien palvelujen laatuun ja saatavuuteen.

Kouluterveydenhoitajien pandemian aikaista työnkuvaa tarkasteltiin kattavasti useiden eri haastattelukysymyksien avulla sekä yhdistämällä eri näkökulmia muuttuneeseen työnkuvaan. Tutkimuskysymykset muodostettiin siten, että niissä yhdistyivät aikaisemmissa tutkimuksissa esiin nousseet näkökulmat kouluterveydenhoitajien työnkuvan muutoksista sekä tärkeänä lisätekijänä toiminnan kehittämisehdotuksien tarkastelu. Nämä lähestymistavat täydensivät toisiaan ja niiden avulla saatiin muodostettua entistä laajempi kuva kouluterveydenhoitajien koronapandemian aikaisesta työskentelystä. Tutkimuksen tuloksia on mahdollista hyödyntää kehitettäessä toimintatapoja mahdollisten tulevien poikkeustilanteiden varalle.

Lisäarvoa tutkimukselle tuo vahva tilannesidonnaisuus sekä aineiston monipuolisuus. Vaikkakin määrällisesti haastateltavia oli vähän, saatiin jokaiselta tutkimukseen osallistuneelta terveydenhoitajalta hyvin laajat ja kattavat vastaukset haastattelukysymyksiin. Tutkimustuloksia on havainnollistettu esittämällä raportissa terveydenhoitajien alkuperäisiä lausumia, jotka kuvaavat haastateltavien yleisimpiä vastauksia kysymyksiin. Tutkimuksen vahvuuksiin kuuluu myös olemassa olevan tiedon vähyyden vuoksi uuden näkökulman tarjoaminen ajankohtaiseen aiheeseen.

7.1 Tulosten pohdinta

Kuten aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu kouluterveydenhoitajien joutuneen mukautumaan nopeasti akuutteihin tarpeisiin (Hoke ym. 2021; Lee ym. 2021), myös tämän tutkimuksen tulokset osoittivat, että kouluterveydenhoitajien työnkuva on pandemian vuoksi muuttunut paljon ja nopealla aikataululla. Kouluterveydenhoitajat ovat joutuneet muun muassa tekemään etätöitä, järjestämään massarokotustapahtumia ja tekemään sairaanhoitajan töitä esimerkiksi kotihoidossa ja erilaisissa ympärivuorokautista hoivaa tarjoavissa palveluissa. Siirrot ovat tulleet nopeasti ja ennalta-arvaamattomasti.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että kouluterveydenhoitajien pandemian aikainen työmäärän muutos on ollut merkittävä. Tutkimuksen tulokset tukevat ennakkokäsityksiä siitä, että terveydenhoitajien työt ovat kasaantuneet ja jatkuva joustaminen on vaikuttanut työssä jaksamiseen. Muutokset ovat olleet ajoittain yllättäviä aiheuttaen stressiä ja lisäten henkistä kuormitusta.

Haastatellut kouluterveydenhoitajat kokevat, että koronapandemian hoidossa olisi ollut paljonkin parantamisen varaa. Täytyy kuitenkin muistaa, että ratkaisuja on jouduttu tekemään kulloinkin saatavilla olleen tiedon perusteella. Koronaviruksen arvaamaton leviäminen yllätti koko terveydenhuoltoalan maailmanlaajuisesti, eikä tietoa viruksen luonteesta vielä ollut ehditty juurikaan saada ennen kuin käytännön toimintatapoja täytyi jo alkaa muuttaa.

Koronapandemian aikaan työskennelleiden kouluterveydenhoitajien kokemuksista on syytä ottaa oppia mahdollisia uusia poikkeustilanteita ajatellen. Haastateltujen terveydenhoitajien painottama varautuminen on tehtävä hyvissä ajoin jo silloin, kun mitään poikkeuksellista ei ole vielä näköpiirisäkään. Kaikkeen ei tietysti voida varautua, mutta jonkinlaiset toimintasuunnitelmat olisi hyvä olla erilaisia skenaarioita varten. Korona-aikana tehtyjä suunnitelmia kannattaa soveltuvin osin käyttää pohjana toimintasuunnitelmia tehtäessä.

Tiedonkulkuun liittyvät puutteet ja ongelmat nousivat myös haastatteluissa yhdeksi tärkeimmäksi kehityskohteeksi. Pandemiaan liittyvät asiat ovat olleet laajasti uutisoituja ja suuren kiinnostuksen kohteena. Koronaohjeistusta on tullut niin valtakunnallisella tasolla kuin alueellisesti ja jopa kunta-kohtaisesti. Ohjeistus on saattanut olla erilaista ja osittain ristiriitaistakin riippuen pandemian vaiheista eri alueilla. Pandemian kaltaisissa poikkeusoloissa olisi tärkeää, että viestintä olisi samansuuntaista riippumatta siitä, miltä tasolta viestintää tulee. Yhteiskunnallista keskustelua on toki suotavaa käydä, mutta ohjeistusten tulisi olla ymmärrettäviä ja kaikille tasapuolisia.

Työhyvinvointiin panostaminen on poikkeusoloissa äärimmäisen tärkeää henkilöstön työssäjaksamiselle. Yllättävät muutokset työnkuvassa ja jatkuva epävarmuus aiheuttavat stressiä, ja mikäli muuttuville työskentelyolosuhteille ei saada riittävästi perusteluja, voi työn kokeminen merkitykselliseksi olla vaikeaa. Muuttuvissa olosuhteissa työyhteisöltä sekä esimieheltä saatu tuki on työhyvinvoinnin kannalta erittäin tärkeää.

7.2 Oman oppimisen arviointi

Olimme tyytyväisiä, kun meille tarjottiin opinnäytetyömme aiheeksi tutkimusta, jossa voisimme yhdistää mielenkiintomme kouluterveydenhoitajan työhön ja tiedonjanomme koko maailmaa ravistelevaa koronapandemiaa kohtaan. Meille oli erityisen tärkeää työskennellä ajankohtaisen aiheen parissa.

Opinnäytetyötä toteutettaessa olemme työskennelleet eettisesti hyväksyttävästi ja luotettavasti noudattamalla Tutkimuseettisen neuvottelukunnan Hyvän tieteellisen käytännön ohjeita (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2021). Olemme tehneet työtämme huolellisesti ja tarkasti. Meille on tärkeää, että olemme olleet kaikissa työvaiheissa rehellisiä ja avoimia, ja osoitamme vastuuntuntoa tuomalla ilmi, kuinka prosessimme on edennyt. Olemme myös esittäneet työmme lähteinä käyttämämme tutkimukset ja tiedot kunnioittavasti, ja viitanneet niihin asianmukaisesti. Olemme hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti hankkineet luvan tutkimukselle ja tehneet opinnäytetyöstämme kattavan suunnitelman. Lisäksi tämä raportti tulee olemaan julkinen. Myös tietosuojaa koskevat kysymykset on otettu huomioon säilyttämällä haastateltavien anonymiteettiä.

Olisimme toivoneet saavamme enemmän kouluterveydenhoitajia haastateltaviksi, mutta valitettavasti onnistuimme sopimaan vain kolme haastattelua. Uskomme, että kouluterveydenhoitajien tämänhetkinen suuri työmäärä on vahvasti kytköksissä siihen, ettemme saaneet enempää haastateltavia osallistumaan tutkimukseemme. Koemme kuitenkin, että laajan haastattelurungon avulla onnistuimme saamaan mukavan määrän tietoa opinnäytetyömme aiheesta, ja olemme työhömmme tyytyväisiä.

Arvostamme saamaamme kokemukseen perustuvaa tietoa. Koemme, että haastateltavillamme oli tarjota meille paljon informaatiota menneestä ja toisaalta myös kykyä ennakoida, mitkä käytännöt toimivat myös tulevaisuudessa. Kaikki se, mitä olemme oppineet tätä opinnäytetyötä tehdessämme, auttaa meitä rakentamaan ammatti-identiteettiämme ja samalla tarjoaa ymmärryksen siitä, mitä terveydenhoitajan työ on tänä päivänä ja tulevaisuudessa.

Vastaavanlaisen poikkeustilanteen edessä tätä tutkimusta on mahdollista hyödyntää saadakseen käsityksen kouluterveydenhoitajan pandemia-aikaisista kokemuksista. Näin on mahdollista suunnitella paremmin työtä ja erilaisia toimenpiteitä, sekä huomioida asiakkaiden jatkuva tuen tarve.

Opinnäytetyömme tekoprosessi on voinut odotettua enemmän aikaa, mutta toisaalta asioihin palaamalla merkitysten ymmärtäminen on ollut tuottoisampaa. Työn hitaaseen etenemiseen on vaikuttanut ajankäytön haasteet, sillä olemme opiskelleet tutkintoamme jokainen eri tahtiin ja sovittaneet opinnot myös yhteen työelämän kanssa, joten ajankäyttö on ollut rajoitettua ja yhteisen ajan löytäminen on ollut välillä hyvinkin haastavaa. Yhteiset tavoitteet ovat kuitenkin pysyneet tähtäimessä ja olemme hyödyntäneet etäyhteyksiä työstäessämme raporttia yhdessä.

7.3 Jatkotutkimusaiheet

Tutkimuksen aikana nousi esiin muutamia kiehtovia aiheita, joita olisi mielenkiintoista hyödyntää mahdollisissa jatkotutkimuksissa. Ensinnäkin tutkimuksessa havaittuja tuloksia olisi kiinnostavaa tutkia suuremmalla otoksella. Toiseksi tutkimustamme varten haastatellut kouluterveydenhoitajat olivat kaikki saman kaupungin palveluksessa, joten voisi olla hyvä vertailla myös erikokoisten kuntien ja eri puolilla maata sijaitsevien kuntien käytäntöjä kouluterveydenhoitajien työnkuvan muutoksista koronapandemian aikana. Lisäksi voisi tutkia, korreloiko ennaltaehkäisevästä työstä karsiminen esimerkiksi lasten ja nuorten erikoissairaanhoidon tarpeen kasvun kanssa. Äärimmäisen mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisi myös se, millä tavalla koronapandemian muodostamaa hoitovelkaa lähdetään purkamaan, ja kuinka pitkälle tulevaisuuteen pandemian vaikutukset yltävät.

LÄHTEET

Asselah, Tarik, Durantel, David, Pasmant, Eric, Lau, George & Chinazi, Raymond F. 2021. COVID-19: Discovery, diagnostics and drug development. *Journal of Hepatology*, Volume 74, Issue 1. Haettu 8.2.2022. <https://doi.org/10.1016/j.jhep.2020.09.031>.

Hakulinen, Tuovi, Hietanen-Peltola, Marke, Hastrup, Arja, Vaara, Sarianne, Jahnukainen, Johanna & Varonen, Päivi 2020. "Pahin syksy ikinä": Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronasyyksynä 2020. *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 37/2020*. Haettu 18.1.2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-579-7>.

Hakulinen, Tuovi, Hietanen-Peltola, Marke, Jahnukainen, Johanna & Vaara, Sarianne 2021. *Palveluja maskin takaa – Neuvoloiden sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut koronakeväänä 2021*. *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 15/2021*. Haettu 18.1.2022. <https://www.julkari.fi/handle/10024/142706>.

Hakulinen, Tuovi, Hietanen-Peltola, Marke, Jahnukainen, Johanna & Vaara, Sarianna 2022. *Poikkeavat olosuhteet – tutut palvelut. Äitiys- ja lastenneuvolan sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon seurantatutkimus 2021*. *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 5/2022*. Helsinki 2022. Hakupäivä 24.10.2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144494/URN_ISBN_978-952-343-890-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Hastrup, Arja, Hakulinen, Tuovi, Hietanen-Peltola, Marke, Vaara, Sarianne, Jahnukainen, Johanna, Metsäniemi, Päivi, Väyrynen, Tommi, Komulainen Anne & Salomäki, Riitta 2020. *Lasten, nuorten ja perheiden palvelut*. Teoksessa L. Kestilä, V. Härmä & P. Rissanen (toim.) *Covid-19 epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen – Asiantuntija-arvio, syksy 2020*. *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 14/2020*, 109–118. Haettu 18.1.2022. <https://www.julkari.fi/handle/10024/140661>.

Hawrilenko, Matt, Kroshus, Emily, Tandon, Pooja & Christakis, Dimitri 2021. *The Association Between School Closures and Child Mental Health During COVID-19*. *JAMA Network Open* 4(9). Haettu 7.2.2022. <https://jamanetwork.com/journals/jamanetworkopen/article-abstract/2783714>.

Helakorpi, Satu & Kivimäki, Hanne 2021. Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2021. Iso osa lapsista on tyytyväisiä elämäänsä – yksinäisyyden tunne on lisääntynyt. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Tilastoraportti 30/2021. Haettu 8.2.2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143063/ktk_tilastoraportti2021_2021-09-09_kuviot_kuvana.pdf.

Hietanen-Peltola, Marke, Jahnukainen, Johanna, Laitinen, Kristiina & Vaara, Sarianna 2022. Oppilaiden ja opiskelijoiden kasvavat ongelmat ja koronan heikentämät palvelut edelleen arkea opetus- ja opiskelupalveluissa - OPA 2022 -seurannan tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 32/2022. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. Hakupäivä 24.10.2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144575/URN_ISBN_978-952-343-898-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Hietanen-Peltola, Marke, Vaara, Sarianna, Hakulinen, Tuovi & Hastrup, Arja 2020. Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronakeväänä 2020 – Tuloksia kouluterveydenhuollon verkoston ja perhekeskusverkoston tiedonkeruista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 26/2020. Haettu 18.1.2022. <https://www.julkari.fi/handle/10024/140127>.

Hirsjärvi, Sirkka, Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hoke, Alicia M., Keller, Chelsea M., Calo, William A., Sekhar, Deepa L., Lehman, Erik B. & Kraschnewski, Jennifer L. 2021. School Nurse Perspectives on COVID-19. The Journal of School Nursing. Haettu 8.2.2022. <https://doi.org/10.1177/1059840521992054>.

Hyvärinen, Matti 2017. Haastattelun maailma. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvoori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 11–45.

Hyvärinen, Matti, Nikander, Pirjo & Ruusuvoori, Johanna 2010. Haastattelun analyysi. Kustannusosakeyhtiö Vastapaino.

Juhila, Kirsi. Päivämätön lähde. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Haettu 8.2.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-ominaispiirteet/>.

Latvala, Eila & Vanhanen-Nuutinen, Liisa 2001. Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: Sisällönanalyysi. Teoksessa Sirpa Janhonen & Merja Nikkonen (toim.) Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki: WSOY, 21–43.

Lee, Regina L.T., West, Sancia, Tang, Anson C.Y., Cheng, Ho Yu, Chong, Connie Y.Y., Chien, Wai Tong, Chan, Sally W.C. 2021. A qualitative exploration of the experiences of school nurses during COVID-19 pandemic as the frontline primary health care professionals. Nursing Outlook. Haettu 10.10.2022. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0029655420307107>.

Mohamadian, Malihe, Chiti, Hossein, Shoahli, Alireza, Bialari, Sajjad, Parsamanesh, Negin & Esmaeilzadeh, Abdolreza 2020. COVID-19: Virology, biology and novel laboratory diagnosis. The Journal of Gene Medicin. Haettu 8.2.2022. <https://doi-org.ezp.oamk.fi:2047/10.1002/jgm.3303>.

Mäenpää, Tiina 2022. Kouluterveydenhoidon tilanne monilla kouluilla on kestämatön. Turun Sanomat 6.2.2022. Haettu 10.10.2022. <https://www.ts.fi/lukijoilta/5559717>.

Pitkäranta, Ari 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä - Työkirja ammattikorkeakouluun. E-kirja, e-Oppi Oy.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. Aineisto- ja teorialähtöisyys. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Haettu 8.2.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus>.

Sheffler, Jacob, Petrey, Jessica & Huecker, Martin 2020. The Impact of COVID-19 on Healthcare Worker Wellness: A Scoping Review. Western Journal of Emergency Medicine 21 (5), 1059-1066. Haettu 7.2.2022. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7514392/pdf/wjem-21-1059.pdf>.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2020. Kouluterveydenhoito. Haettu 14.12.2020. <https://stm.fi/koulu-terveydenhoito>.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2020b. Korona-verkkolähettykset kuntiin 8.4. -esitysaineistot. Haettu 10.10.2022. <https://stm.fi/documents/1271139/21475529/Korona-verkkolähettykset+kuntiin+8.4.+esitysaineistot.pdf/594be627-121f-c284-7e71-4dd5a06ba6eb/Korona-verkkolähettykset+kuntiin+8.4.+esitysaineistot.pdf>.

SurveyMonkey 2020. Laadullisen tutkimuksen tekeminen. Haettu 12.12.2020. <https://fi.surveymonkey.com/mp/conducting-qualitative-research/>.

THL 2020. Infektiotaudit ja rokotukset, Koronavirus selkokielellä. Haettu 14.12.2020. <https://thl.fi/fi/web/infektiotaudit-ja-rokotukset/ajankohtaista/ajankohtaista-koronaviruksesta-covid-19/materiaalipankki-koronaviruksesta/koronavirus-selkokielella>.

THL 2020b. Opiskeluhoiltopalvelut koronavirusilanteessa. Haettu 14.12.2020. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/ajankohtaista/opiskeluhoiltopalvelut-koronavirusilanteessa>.

THL 2022. Koronavirusrokotteet eli COVID-19 -rokotteet – ohjeita ammattilaisille. Haettu 11.1.2022. https://thl.fi/fi/web/infektiotaudit-ja-rokotukset/rokotteet-a-o/koronavirusrokotteet-eli-covid-19-rokotteet-ohjeita-ammattilaisille#Mit%C3%A4_rokotteita_k%C3%A4ytet%C3%A4nC3%A4n.

THL 2022b. Oma koronarokotus: miten, miksi ja milloin? Haettu 11.11.2022. <https://thl.fi/fi/web/infektiotaudit-ja-rokotukset/ajankohtaista/ajankohtaista-koronaviruksesta-covid-19/rokotteet-ja-koronavirus/oma-koronarokotus-miten-miksi-ja-milloin->.

Thorisdottir, Ingibjog Eva, Asgeirsdottir, Bryndis Bjork, Kristjansson, Alfgeir Logi, Valdimarsdottir, Heiddis Bjork, Jonsdottir Tolgyes, Erla Maria, Sigfusson, Jon, Allegrante, John Philip, Sigfusdottir, Inga Dora & Halldorsdottir, Thorhildur 2021. Depressive symptoms, mental wellbeing, and substance use among adolescents before and during the COVID-19 pandemic in Iceland: a longitudinal, population-based study. *Lancet Psychiatry* 8, 663-672. Hakupäivä 7.2.2022. [https://www.thelancet.com/journals/lanpsy/article/PIIS2215-0366\(21\)00156-5/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanpsy/article/PIIS2215-0366(21)00156-5/fulltext).

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 9. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Tuominen, Juha & Mäkijärvi, Markku 2022. Koronapandemian opit terveydenhuollolle. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim. Haettu 8.2.2022. <https://www.duodecimlehti.fi/duo16641>.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2021. Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). Haettu 19.10.2022. <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanta-htk>.

Valtioneuvosto. Päiväämätön lähde. Poikkeusolot. Haettu 7.2.2022. <https://valtioneuvosto.fi/tieto-koronaviruksesta/poikkeusolot>.

Valtioneuvosto 2020. Tiedote 140/2020. Haettu 17.12.2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/hallitus-totesi-suomen-olevan-poikkeusoloissa-koronavirustilanteen-vuoksi>.

Valtioneuvosto 2021. Valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien käytöstä luovutaan – poikkeusolot päättyvät 27. huhtikuuta. Haettu 18.1.2022. <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/valmiuslain-mukais-ten-toimivaltuuksien-kaytosta-luovutaan-poikkeusolot-paattuvat-27.-huhtikuuta>.

Yleisradio Oy 2020. Rokotukset ja terveystarkastukset viivästymässä – kouluterveydenhoitajia käytetään koronan jäljittämiseksi Helsingissä, mutta millä hinnalla? Haettu 11.1.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-11590938>.

1. Kouluterveydenhoitajan työnkuva

- Kuinka kauan olet työskennellyt kouluterveydenhoidossa?
- Työskenteletkö tällä hetkellä muualla kuin kouluterveydenhoidossa?
- Työskenteletkö muualla kuin kouluterveydenhoidossa ennen koronapandemiaa?
- Millaista työskentelyä koronapandemian aikana on mielestäsi ollut?
- Koetko, että työnkuvasi olisi muuttunut koronapandemian aikana?
- Mikäli koet työnkuvasi muuttuneen koronapandemian myötä, niin millä tavalla?
- Oletko joutunut työskentelemään muualla kuin omassa toimipisteessäsi koronapandemian takia? Missä muualla?
- Oletko ollut pistämässä koronarokotteita?
- Viihdytkö työssäsi sen nykyisessä muodossa?
- Miten työpaikallasi on kiinnitetty huomiota työhyvinvointiin koronapandemian aikana? Miten muuttunut verrattuna aikaan ennen pandemiaa?
- Koetko työsi nyt kuormittavammaksi kuin ennen koronapandemiaa?
- Oletko mielestäsi saanut työnantajalta riittävästi ohjausta toimimiseen koronapandemian aikana?
- Koetko koronarokotteiden ottamisen tärkeäksi?

2. Työmäärän mahdollinen muutos

- Oletko kokenut työmääräsi muuttuneen koronapandemian seurauksena? Miten työmäärä on muuttunut?
- Kuinka kuormittavaksi kokenut työmääräsi pandemian aikana?
- Oletko joutunut tekemään omien töidesi lisäksi toistenkin terveydenhoitajien töitä?
- Kuinka paljon olet joutunut joustamaan töihisi liittyen koronapandemian aikana?
- Oletko joutunut olemaan pois töistä koronan takia?
- Kuinka paljon työpaikallasi on ollut poissaoloja koronan takia?
- Miten työpaikallasi on varauduttu sairaspoissaoloihin?
- Mikäli olet tehnyt muita/uusia töitä, onko se viivästyttänyt omia töitäsi?
- Oletko pystynyt pitämään vapaapäiväsi ja lomasi suunnitellusti koronapandemian aikana?
- Kuvailisitko, miten koulussasi on päässyt kouluterveydenhoitajan vastaanotolle pandemia-aikana?

3. Lasten ja nuorten muuttuneet tarpeet

- Miten kouluterveydenhuollon tarve on muuttunut pandemia-aikana?
- Millaisia huolia oppilailta tai heidän vanhemmillaan on ollut koulunne koronatilanteeseen liittyen?
- Koetko, että oppilaiden akuutti avuntarve lisääntynyt?
- Millaiseksi koet erilaisten etä-/digipalveluiden käytön kouluterveydenhuollossa?
- Miten oppilaiden tarpeisiin on mielestäsi pystytty vastaamaan?

4. Ehdotukset toiminnan kehittämiseen

- Koetko, että työpaikallasi on kiinnitetty tarpeeksi huomiota poikkeustilanteeseen? (ohjaus, mahdolliset lisäkoulutukset)
- Kouluterveydenhoitajan työ koronapandemian aikana - mitä olisi mielestäsi voitu tehdä toisin ja mitä mielestäsi voitaisiin tehdä jatkossa toisin?
- Millaisiksi koet työpaikkasi valmiudet (varautuminen, muutosten hallinta) koronapandemian aikana?

Hei!

Olemme kolme terveydenhoitajaopiskelijaa Oamkista ja teemme opinnäytetyötä aiheesta kouluterveydenhoitajan rooli poikkeustilanteissa. Tarvitsisimme haastateltavaksi kouluterveydenhoitajia Oulun kaupungin alueelta. Haastateltavien henkilötiedot sekä työpisteet jäävät vain meidän tietoomme.

Etsimme siis vapaaehtoisia haastateltavia, jotka haluaisivat auttaa meitä opinnäytetyömme kanssa. Haastattelu tehdään teemahaastatteluna ja haastattelut äänitetään.

Ystävällisin terveisin Anna Orell, Anna Niinimaa ja Tanja Yli-Pyky

Uudet työskentelytavat
Etätöiden lisääntyminen
Mahdollisuus olla yhteydessä toiseen terveydenhoitajaan
Kirjalliset rokotusluvut
Puhelintöiden tekeminen koululla
Kiireellisten vastaanottojen järjestäminen toisilla kouluilla
Koulunhenkilökunnan ensiapupaaminen
Etävastaanotot
Vaihtoehtoiset menetelmät
Työparikäytäntö sairauspoissaolojen varalta

Tiedonkulkua
Uudet koronaohjeistukset
Ohjeistuksen ristiriitaisuus
Tiedottaminen terveydenhoitajan päivystysajasta
Uudet ohjeistukset
Ohjeiden tulkinnanvaraisuus
Tiedon puute
Tiedonkulun ongelmat
Ajanpuute
Uusista tehtävistä ilmoittaminen
Tehtävien päätösten perustelu
Viralliset ohjeet ensin työntekijöiden tietoon
Tiedonkulun ongelmat
Ennakointi
Viestinnässä puutteita
Työntekijöiden valmistaminen

Henkinen kuormitus
Työskentelyn arvaamattomuus
Ennalta-arvaamattomat työsiirrot
Uhka työsiirroista
Nuorten jatkohoidon etenemättömyys
Esimiehen viestintä
Henkinen paine ja riittämättömyyden tunne
Muutosten sietäminen
Työskentelyn ennakoimattomuus
Epävarmuus koronatilanteen kehityksestä
Epävarmuus tulevasta
Yllättävät määräykset
Työn mielekkyyden väheneminen
Työn mielekkyyden epäily
Työskentely fyysisesti erillään työyhteisöstä
Rajoitukset
Mielenterveytyksen kuormittavuus
Vieraisten työtehtävien oppiminen

Poissaolot työstä
Korona-testit
Hengitystieinfektion oireet
Töiden seisominen
Työt jäävät rästäisiin
Poissaolot työsiirtojen vuoksi
Sairauspoissaolojen lisääntyminen
Flunssaoireiden vuoksi pois työstä
Vaihtoehtoiset työtehtävät etänä

Vanhempien odotuksiin vastaaminen
Vanhempien odotukset ajantasaisesta ohjeistuksesta
Koronarokotuksista kieltäytyminen
Etäkoulu
Koulun koronaturvallisuus
Vanhempien huolen huomiointi
Etäkoulun vaikutukset
Koulun koronaturvallisuus
Koronapandemian vaikutukset arkeen ja perheen elämään
Yhteydenpito ja tiedotus
Terveydenhoitajan antama koronahjeistus

Työntekijöiden joustaminen
Määräykset joukkorokotuksissa työskentelyyn
Joustaminen työajoissa
Muutokset suunniteltuihin vuosilomiin
Muuttuneet lomakäytännöt
Joustot koronan vuoksi
Työssäjaksaminen
Vapaapäivien pitäminen
Loma-aikatauluissa joustaminen

Työnkuvan muutokset
Sijoitukset uusiin työympäristöihin
Koululaisten koronarokotusten järjestäminen
Joukkorokotuksissa työskentely
Työnkuva pysynyt samana
Omien töiden kärsiminen
Koronaan liittyvät työtehtävät
Koronapuhelimessa työskentely
Terveystarkastuksen antama ohjeistus koronatilanteesta
Varautumissuunnitelmat tartuntatautilain mukaiseen työhön
Koronarokotukset
Valmius toisissa tehtävissä työskentelemiseen
Muissa tehtävissä työskenteleminen
Sairaanhoidollisten tehtävien priorisointi
Sairaanhoidolliset tehtävät
Ennaltaehkäisevästä työstä kärsiminen
Mielenterveyskäyntien lisääntyminen
Omien töiden viivästyminen

Varautuminen
Sairauspoissaoloihin varautuminen
Suunnitelmat
Sijoituspaikat tiedossa
Resurssit
Rokotusten järjestäminen
Joukkorokotukset
Aiemman työkokemuksen hyödyntäminen
Muutosten hallinta
Suuret ja selkeät linjat
Vakiovuorot uusiin töihin
Valmiiden suunnitelmien hyödyntäminen tulevaisuudessa
Äkillisten muutosten välttäminen
Perehdytyksen järjestäminen
Perehdytys
Etänä annettava perehdytys
Riittävä valmistautumisaika
Kokemuksista oppiminen
Materiaalihankinnat

Työmäärän muutokset
Koronaan liittyvät työt
Toisten terveydenhoitajien töiden tekeminen oman työn lisäksi
Koululaisten koronarokotusten järjestäminen
Tarpeeton koronaan liittyvä työ
Tarkastusten toteuttaminen tiivimmässä aikataulussa
Tarkastusten etenemisen seuranta
Rästiin jääneet työt
Terveystarkastusten tekeminen kesällä
Töiden kasaantuminen
Vastanottokäyntien vähentyminen
Rästiin jääneet työt
Muiden kouluterveydenhoitajien kiireellisistä töistä huolehtiminen
Koronan seuraukset tulevaisuuteen
Mielenterveyskäyntien lisääntyminen
Tarkastusten etenemisen seuranta
Tarkastusten viivästyminen
Tarkastusten siirtyminen seuraavalle vuodelle
Koronaan liittyvä ohjeistus
Mielenterveyshaasteiden lisääntyminen

Työhyvinvointi
Työyhteisön tuki
Työhyvinvoinnin huomioiminen
Työnohjaus
Työhyvinvointiin panostaminen
Työhyvinvoinnin huomioiminen
Tapaaminen kasvokkain

Koululaisten tarpeisiin vastaaminen
Tarkastusten tekemättä jääminen
Ongelmien kasaantuminen
Vanhempien mielipiteiden huomioiminen
Akuutin avuntarpeen lisääntyminen mielenterveysasioissa
Resurssien puute
Kokemus tarpeeseen vastaamisesta
Nuorten yksinäisyyden ja syrjäytymisriskin lisääntyminen
Nuorten päihteidenkäytön lisääntyminen
Tuen tarve pysynyt ennallaan
Kuraattorin ja psykologin palveluiden saatavuus
Päivystystunnit ja walk in -ajat
Lukiolaisten akuutin itsetuhoisuuden lisääntyminen
Koronapandemian vaikutukset hyvinvointiin
Korona-ajan jättämät jäljet
Palveluiden ruuhkautuminen
Vastaanotolle pääsy
Vastaanotolle pääsy tarvittaessa
Terveystarkastuksien jääminen rästiin
Nuoria pohdituttavat kysymykset
Akuutin tarpeen lisääntyminen
Jatkopalveluihin ohjaus